

K. P. GORŠENIN

NÕUKOGUDE RAHVAKOHUS

РХ

POLIITILINE KIRJANDUS · TALLINN 1948

A-17420

K. P. GORŠENIN

NÕUKOGUDE RAHVAKOHUS

K. P. Goršenin
1946'

RK „POLIITILINE KIRJANDUS“ TALLINN 1948

RAAMATUKOGU
MÕRKOOGIDE

TAREU ÜBIKOOLI
RAAMATUKOGU

SISSEJUHATUS

Pärast võidukalt lõppenud Suurt Isamaasõda ja fašistlike hordide purustamist teostavad Nõukogude Liidu rahvad edukalt rahvamajanduse taastamise ja edasiarendamise sõja-järgset viisaastakuplaani.

NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Statistika-valitsuse teadaanne NSV Liidu rahvamajanduse taastamise ja arendamise 1948. aasta riikliku plaani täitmise tulemustest III kvartalis demonstreerib eredalt rahvamajanduse suurepäraseid edusamme, sotsialistliku võistluse võimsat hoogu ja Lenini-Stalini partei poliitika triumfi.

Samal ajal, kui kapitalismimaades kasvab tööpuudus, ning suureneb töörahva hulkade viletsus ja laostumine, tõuseb NSV Liidus iga aastaga tööliste, kolhoosnike ja intelligentsi, kogu nõukogude rahva heaolu.

Samal ajal, kui Ameerika ja Inglise valitsevad ringkonnad, asetades sõja tagajärgede koorma kapitalistide veel suuremaks rikastamiseks töörahva õlgadele, valmistavad ette uut maailmasõda, segavad end avalikult väikeste ja nõrkade rahvaste siseasjadesse, kaitsevad ja levitavad rassilist sallimatust ning elustavad fašismi, annavad Nõukogude Liidu rahvad ühtses patriootilises puhangus kõik oma jõud rahulikuks loovaks tööks.

Nõukogude Liit ja uue demokraatia maad seisavad vankumatult ja järjekindlalt rahu ning väikeste ja nõrkade rahvaste õiguste ja huvide kaitsel.

Nõukogude Liidu stalinlik välispoliitika on rahu taotlemise ning kõigi ja igasuguste uue sõja õhutajatega otsustava võitlemise eeskuju.

Olles ustav rahutaotlusele, kaitseb Nõukogude Liit rahvaste rahu ja julgeoleku huve, paljastab julgelt imperialistide katseid tõmmata rahvaid ameerika monopolistide ja

nende haiglaste maailmavalitsemise-unistuste nimel uue verise sõja keerisesse.

Nõukogude delegatsioon rebis Peaassamblee 3. istungjärkul sõjaõhutajatelt maski. Ta näitas, missugune väärtus on ameerika, inglise ja teiste reaktsoonäride sõnadel rahust ja demokraatiast, kes teevad kõik, et matta nõukogude ettepanekut relvastuse vähendamiseks ja aatomirelva keelamiseks.

Nõukogude Liidu rahvaste suure juhi seltsimees Stalini juhtimisel on Nõukogude sotsialistlik riik saavutanud seni nägematuid edusamme majandusliku ja kultuurilise ülesehitustöö kõigil aladel.

Nõukogude rahvas ja kõik ausad inimesed maailmas tähistavad rõõmuga Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 31. aastapäeva.

Eduka võitlusega kommunismi ülesehitamise eest avas NSVL uue ajastu inimkonna ajaloo. Tema suured kogemused valgustavad teed kogu maailma rahvastele. NSVL sammub inimkonna avangardis. NSV Liidus on üles ehitatud sotsialistlik ühiskond ning loodud sotsialistlik ideoloogia ja kultuur.

NSV Liidus on teostatud sotsialistlik demokraatia ja välja kujunenud võrdõiguslike rahvaste kindel sõprus. Nõukogude inimesed kannavad väarikalt ja uhkelt Nõukogude Liidu kodanike nime.

Sotsialistliku riigi kasvamise ja tugevnemise protsess leidis ereda väljenduse Stalinlikus Konstitutsioonis.

Stalinlik Konstitutsioon laiendas demokraatlikke aluseid riiklikus korralduses ja tugevdas veel enam sotsialistliku seaduslikkuse tähtsust NSV Liidus.

Sotsialistliku seaduslikkuse ning õiguskorra kaitsmise ja edasise kindlustamise tähtsaks vahendiks on nõukogude kohus.

Tõeliselt demokraatlik nõukogude kohus teenib sotsialistliku riigi huve. Ta on katkematult seotud rahvaga ja teostab selle seadustes väljendatud tahet.

Nõukogude kohus erineb täiesti igast kodanlikust kohtust, kes on kodanluse klassivõimu teostamise vahendiks. Nõukogude kohus on kutsutud kaitsma igasuguste kallaletungide eest NSV Liidu Konstitutsiooniga kehtestatud ühis-

kondlikku ja riiklikku korraldust, sotsialistlikku majandussüsteemi ja sotsialistlikku omandit ning kodanike seadusega tagatud õigusi ja huve.

Rahvakohtute valimised etendavad suurt osa sotsialistliku seaduslikkuse edasisel kindlustamisel, võitluses nõukogude seadustest range kinnipidamise eest kõigi asutuste, organisatsioonide, ametiisikute ja kodanike poolt, ning riikliku ja töödistsipliini edasise kindlustamise ja põllumajandusliku artelli põhikirjast vankumatu kinnipidamise eest kolhoosides.

Rahvakohtute valimised on suure poliitilise tähtsusega.

Need toimuvad rahvamajanduse eduka taastamise ja arendamise ning maal laialdaselt arenenud sotsialistliku võistluse olukorras viisaastakuplaani nelja aastaga täitmise, käitiste tasuvuse tõstmise ja üleplaaniliste kasumite andmise eest.

Need toimuvad tingimustes, kus kolhoositalurahvas, ÜK(b)P Keskkomitee Veebruaripleenumi otsuse täitmise alusel, edukalt lõpetab käesoleva aasta põllumajanduslikke töid ja rajab aluseid kõrgeks viljasaagiks 1949. aastal.

Valimiste ettevalmistusperioodil tuleb valijaid üksikasjalisemalt tutvustada nõukogude kohtukorralduse demokraatlike põhimõtetega, tema osaga sotsialistlikus ülesehitustöös, tema kasvatuslike ja karistuslike funktsioonidega ning nõukogude kohtu põhilise erinevusega kodanlikust kohtust.

Valijaid tuleb tutvustada rahvakohtu tegevuse iseloomuga, selgitada, et rahvakohtu kohustuste hulka kuulub sotsialistliku majandussüsteemi ja sotsialistliku omandi ning NSV Liidu ühiskondliku ja riikliku korralduse kaitsmine, võitlus kuritegudega kodanike elu, tervise, vabaduse ja väärikuse vastu, kodanike seadusega kaitstud õiguste ja huvide kaitse, kodanike varanduslike tülide lahendamine ning võitlus nõukogude perekonna ja kommunistliku moraali kindlustamise eest.

Samuti tuleb elanikkonda tutvustada rahvakohtute valimismäärustikuga ning selgitada rahvakohtunike ja rahvakaasistujate valimise korrast täpse kinnipidamise vajadust.

Rahvakohtute valimiste ettevalmistamine ja läbiviimine soodustab kommunistide ja parteitute bloki edasist tugevnemist ning töörahva poliitilise ja tootmisaktiivsuse tõusu.

KODANLIK KOHUS TÖÖRAHVVA RÕHUMISE JA MAHASURUMISE VAHENDINA

Kogu klassiühiskonna ajaloo kestel on kohus ekspluataatorlikes riikides olnud rahva mahasurumise abinõuks ekspluataatorite poolt ning valitsevatele klassidele meelepärase ja kasuliku korra kindlustamise vahendiks. Sellepärast ongi kohus ekspluataatorlikes riikides laiadele rahvahulkadele nii vihatav.

Kogu kodanliku õigusemõistmise süsteem on korraldatud nii, et vaatamata välistele, näiliselt demokraatlikele vormidele, tagab ta valitsevale kodanlusele võimaluse õiendada arveid töörahvaga ja hoida jõuga üleval oma riiki.

Juba Marx ja Engels näitasid selgesti, et seal, kus võimutseb kodanlus, on õigus, seadus ja kohtumõistmine rahvale vaenulikuks jõuks.

Jutud sellest, et õigus ja õigusemõistmine on ekspluataatorlikes riikides klassidest kõrgemal, on valitseva kodanluse ja tema ideoloogide silmakirjalikkus. Imperialismi ajastul paljastub eriti teravalt kodanliku õigusemõistmise ekspluataatorlik olemus töörahva hulkade otsese mahasurumise ja valitseva kodanluse klassieesõiguste kaitsmise vahendina.

Kapitalismimaades on kohus rahakoti teener, mille huvid määratlevad kodanliku õigusekorralduse iseloomu.

Reaktsiooni tugevnemine ilmneb selgesti kodanlike maade kohtute tegevuses.

Kodanlikule kohtule on praegu iseloomustavad võltsitud protsessid¹ ja julmad arveteõiendamised kõigi progressiivsete tegelastega ning revolutsioonilise rahvusliku vabastus-

¹ Nii lavastas kohtuministerium USA-s presidendivalimiste eel 1948. a. kohtuprotsessi ameerika kommunistliku partei 12 liidri üle ilmselt väljamõeldud süüdistustega.

liikumisega. Streikide mahasurumist tankide, soomusautode, pisargaasi ja politseinuiadega ning kümnete ja sadade tööliste tapmise ja peksmisega täiendab kodanlik kohus kohtumõistmisega kannatada saanud tööliste üle, mitte relvastamata rahvaga elajalikke arveteõiendamisi teostanud politseinike üle.

Ameerikas tegutseb peale kohtu veel kongressi komisjon ameerikavastase tegevuse uurimiseks ja föderaalne uurimisbüroo (kaitsepolitsei). Nad organiseerivad kõigi progressiivsete tegelaste ja organisatsioonide jälitamisi. See komisjon ja föderaalne uurimisbüroo kiidavad heaks ja teostavad neegrite, indiaanlaste ja teiste rahvuste rassilist diskrimineerimist.

Ameerikavastase tegevuse uurimise komisjon ei ole midagi muud, kui üks revolutsioonilise liikumise vastu võitlemise organitest USA monopolistliku kapitali kätes. Progressiivne ajaleht „PM“ kirjutab, et selle komisjoni ja sellele alluvate politseilise jälituse organite tegevuse tulemusel „ähvardab maad hädaoht muutuda kiiresti politseiriigiks“. Selle komisjoni tegevuse tulemusel on vallandatud kõik riigiteenijad, kelle kohta oli kas või vähimgi kahtlus, et nad tunnevad kaasa kommunistidele või kohtuvad mõne progressiivse tegelasega.

Peale töörahva mahasurumise riiklike organite tegutsevad Ameerikas veel mitmesugused „erabürood“. Vabrikute- ja tehasteomanikel on oma isiklikud „tööstuspolitseid“, oma spioonid ja erilised streigimurdjate salgad. Kuritegelikest elementidest koosnevale „tööstuspolitseile“ tuleb vajaduse korral kiiresti appi riiklik politsei ning seejärel hakkab tegutsema kohus. Real juhtumitel teostatakse verist arveteõiendamist töörahvaga omakohtu teel (Lynch'i „kohus“). Nii surub Ameerikas kohus, politsei ja kaitsepolitsei, teineteist kapitali huvide kaitsel vastastikku täiendades maha kõik demokraatliku ja progressiivse.

Ameerika kohtud toetavad rassilist sallimatust neegrite, indiaanlaste ja teiste rahvuste esindajate suhtes. Eriti raeutseb rassiline diskriminatsioon neegrite suhtes. See väljendub samuti ka selles, et föderaalkohtunikeks neegreid ei määrata. Samuti ei ole neid ka vannutatud meeste koosseisus.

Neegrite üle ei või mõista kohut samade seaduste järgi kui valgete üle, nii ütlevad vannutatud süüdistajad. Tehhes, kohtumõistmisel valge üle, kes oli tapnud neegri, kutsus prokurör üles vannutatud mehi: „Lõuna džentlmenid ei pea mõistma süüdi kohtualust selle eest, et see püüdis neegrite näidata, kus on ta koht.“

Väga iseloomustav on kohtunike palgamaksmise süsteem USA-s: reas osariikides makstakse kohtunikele vastavalt nende poolt läbivaadatud toimikute arvule. USA mõningais osariikides ei saa kohtunikud ja süüdistajad kindlat palka: nende kasuks arvestatakse teatud protsent nende poolt määratud trahvidest, aga mõnikord kehtestatakse nende tasumäär vastavalt süüdimõistetute arvule.

Virgiinia osariigis määratakse kohtuniku ja süüdistaja tasu süüdimõistva otsuse puhul kaks korda suurem kui õigeksmõistva otsuse puhul. Nendes tingimustes pole imestada, et prokurörid ja kohtunikud kalduvad iga õigeksmõistmise juhtumit vaatlema kui otsest kallaletungi oma taskule.

Kohtunikud ei põlga teenistuse huvides andma oma nime igasuguseks reklaamiks. Näiteks: „Munitsipaalkohtunik N. N., kuulates eile tunnistajate seletusi, imes selle ja selle firma karamelli ja märkis, et see karamell „aitab väga närvilisuse vastu.“ Mõnikord on reklaam arvestatud spetsiaalselt selleks, et saavutada laialdaste masside hulgas populaarsust: trükitakse kohtuniku pilt, kes kuulab tähelepanelikult vaeselt riidetatud inimest ja selle all ilutseb allkiri: „Kohtunik N. N. suhtub alati tähelepanelikult kehvikute hagdidesse.“

Mary Richmondi ja Fred Hall'i raamatus „Abielu ja riik“ on toodud ära kohtunike reklaami näited.

Kaks äärelinnas elavat kohtunikku paigutasid trammivaagnisse teadaande: „Mu armastatu, ole valmis kell neli, me läheme sinuga kohtunik N. N. juurde, see on lühike ja meeldiv sõit ning poole tunni pärast oleme seotud abielukõidikutega. Võta kaasa õde ja mina toon Billi. Sinu John. — P. S. Teie muidugi teate, et kohtunik see ja see elab seal ja seal ning tal on õigus registreerida abielusid. Tellides ette telefonil number see ja see, võib korraldada registreerimist ka õhtul või laupäeval pärast asjaajamise lõppu.“

Teine kohtunik levitas tänavareklaamijate kaudu kaarte, millel oli kujutatud kaks punast südant ja järgmine allkiri:

„Nii, nagu on põimunud kokku need kaks südant,
Võivad ka teie elud põimuda omavahel,
Ja kui te olete juba kokku leppinud pulmapäeva suhtes,
Siis võite leida mind (järgneb aadress ja telefoninumber).“

Kodanlik kohus, kes kaitseb kapitalistide huve, komplekteeritakse kodanluse ustavate sulaste hulgast.

On teada, et kohtuaparaadi komplekteerimine oleneb eelkõige ühiskondliku ja riikliku korralduse iseloomust. „Igasuguse kohtusüsteemi aluseks“, märgib akadeemik A. J. Võšinski, „on samad põhimõtted, mis on ka riigi aluseks, kohtutegevuse organisatsioonilised vormid määritletakse kogu riikliku tegevuse põhimõtetega; kohtute formeerimise ning kohtukaadri valiku kord ja meetodid, nende seisukoht, kohtunike õigused ja kohustused ning nende vastutamise tingimused oma tegevuse eest—need kõik ja paljud teised küsimused, mis kuuluvad kohtuasutuste organiseerimise alasse, määritletakse täielikult selle või teise maa antud ühiskondliku ja riikliku korralduse iseloomu ja iseärasustega.“¹

Uheks kohtuorganisatsiooni demokraatlikuks põhimõtteks on kohtunike valitavuse põhimõte. Lenin rõhutas, et kohtunike valitavus rahva poolt on tõeliselt demokraatlik põhimõte.

„Kodanlus on kiskunud pühadusesära kõigilt seni auväärseilt ja vaga värinaga vaadeldud tegevusaladelt. Arsti, juristi, papi, luuletaja ja teadusmehe on ta muutnud oma maksetavaiks palgatöolisteks“, kirjutasid Marx ja Engels „Kommunistliku partei manifestis“².

Enamuses kodanlikes riikides kohtunikke ei valita, vaid määratakse riigipea (kuninga, vabariigi presidendi) poolt. Erandina ainult mõnes USA osariigis ja osaliselt ka Šveitsis kohtunikud valitakse. Ent ka selle komplekteerimissüsteemi juures võetakse tarvitusele kõik vajalikud abinõud, et kindlustada kohtunike koosseisu koostamist kodanluse alandlikest teenreist.

¹ Kohtukorraldus NSV Liidus, 1940, lk. 161 (v. k.).

² Marx ja Engels, Kommunistliku partei manifest. RK „Poliitiline Kirjandus“, Tallinn 1947, lk. 24.

Inglismaal määratakse kohtunikud kuninga poolt. USA-s määrab president senati nõusolekul kõik föderaalkohtunikud. Osariikide kohtunikud määratakse kas kubeneri, seadusandliku organi või erilise ametiisikute määramise komisjoni poolt. Prantsusmaal määrab kohtunikud vabariigi president kõrgema kohtunõukogu soovitusel. Kohtunike määramise põhimõtet rakendatakse samuti Itaalias ja Jaapanis.

Ameerika jurist Evan Haynes kirjutab sellest, kuidas kohtunike valimise süsteem mõningais USA osariikides viib selleni, et kohtunikud juhivad endale populaarsuse loomiseks kohtuprotsessi nii, et anda ajakirjandusele huvitavat materjali. Neil eesmärkidel lubavad nad endale, efekti pärast, ebakorrektheid ja seadusega põhjendamatuid tegusid poolte ja tunnistajate suhtes. Haynes märgib ka kohtunike teist soovi — mitte puudutada seaduse täpse ja erapooletu rakendamisega protsessijaid, kes omavad poliitilist mõju.

Et iseloomustada kodanliku õigusekorralduse teenijate moraalset palet, pöördume ameerika kirjaniku Whitmani tunnistusele ameerika kohtutest. Autor tutvus kohtute tööga Washingtonis, New Yorgis, Clevelandis, Saint-Louis'is, Chicagos ja paljudes teistes USA linnades. Whitmani arvates on ameerika õigusandlus kohtunikenä rakendanud „hämastava, peaaegu uskumatu hulga ebakompetentseid inimesi, päevavargaid, poliitiliselt arenematuid, petiseid ja vassijaid. Mõned kohtunikest on niivõrd kõlbmatud oma tööks, et loodavad oma sekretäridele ja kaastööliste, kes kirjutavad nende eest otsuseid. Mõned kohtunikud jäävad laua taga magama. Teised on joomarid“.

Whitman jutustab kohtunikust, kes saavutas oma valimise sellega, et kinkis naisvalijaile siidsukki ja parfümeerivahendeid. Ta kirjutab, et Chicagos lepivad vabariikliku ja demokraatliku partei juhid juba varakult kokku mitu kohtunikukohta tuleb anda demokraatidele ja mitu vabariiklastele. Munitsipaalvõimude esindaja New Yorgis Moses teatas hiljuti kohtunikukoha „ostmise“ faktist 25 tuhande dollari eest. Üks madalama astme kohtu töötaja teatas Whitmanile, et tal oli võimalus „osta“ endale 50 tuhande dollari eest koht New Yorgi osariigi ülemkohtus.

Kohtunike valitavuse põhimõte ei kindlusta kohtu demo-

kraatlikku koosseisu isegi seal, kus seda kodanlikes riikides rakendatakse.

Tuleb meenutada V. I. Lenini sõnu sellest, et töörahval on „õigus valida „oma“ rahvakohtunikke, ametnikke, õpetajaid, vandekohtunikke jne. kapitalismi juures enamikel juhtudel samuti teostamatu just tööliste ja talurahva majandusliku rõhutuse tõttu“.¹

Töörahva klassiteadvuse tõus kodanlikes riikides sunnib kodanlikke valitsusi loobuma kohtunike valitavuse põhinõttest seal, kus see on veel formaalselt säilitatud. Kohtunike määramise põhimõte kodanlikes riikides on kodanlusele põhiliseks ja mugavaimaks põhimõtteks usaldusväärsete kohtunike valikul. Selle eredaks illustratsiooniks võib olla järgmine fakt. 1946. aasta novembris kaitses nõukogude delegatsioon Välisministrite Nõukogu istungil Triesti vabalinna kohtunikuametite asendamise korra küsimuse arutlemisel kohtunike valitavuse põhimõtet. Inglise ja USA välisministrid Bevin ja Byrnes arvasid, et määramissüsteemi juures on reaktsiooni esindajatel kergem paigutada oma kandidaate kohtunikukohtadele. Seejuures viitas Bevin Inglismaal kehtivale kohtunike määramise korrale: „Inglismaal ei ole valitavaid kohtunikke“, teatas ta.

„Nõukogude Liidus on kõik kohtuametid valitavad“, vastas sellele seltsimees Molotov.

Kodanlikud juristid püüavad näidata, et kodanlikust kohtust võtavad osa avalikkuse esindajad vannutatud meeste näol. Selle kodanliku kohtuvormi olemus seisneb selles, et kohus jaguneb kaheks erikolleegiumiks: vannutatud meeste kolleegiumiks (12 inimest) ja niinimetatud krooni- ehk alaliste kohtunike kolleegiumiks (s. o. ametnikke 3 inimest).

Vannutatud mehed (tavaliselt kesk- ja väikekodanluse esindajad, poodnikud, farmerid, käsitööstuste omanikud jne.) kutsutakse kohtust osa võtma tasuta ja võrdlemisi lühikesteks ajaks. Vannutatud mehed otsustavad kohtualuse süüdi-oleku küsimuse, kuna alalised kohtunikud otsustavad karistamise ja kuriteoga tekitatud kahjude tasumise küsimuse ning teised juriidilised küsimused. Kohtuistungil ajal istuvad vannutatud mehed kohtusaalis kohtunikest eraldi. Kohtu-

¹ Lenin, Teosed, kd. XIX, lk. 232 (v. k.).

liku arutamise lõppedes lähevad vannutatud mehed nõupidamisele ilma kohtuniketa. Pärast nõupidamist kuulutavad vannutatud mehed välja niinimetatud verdikti, s. o. lühikese motiveerimata vastuse kohtualuse süüdioleku küsimusele: „on süüdi“ või „ei ole süüdi“. Verdikti puhul „on süüdi“ arutavad kohtunikud vannutatud meeste osavõtuta küsimust, missugust seaduse paragrahvi tuleb kohaldada isiku suhtes, kelle vannutatud mehed tunnistasid süüdiolevaks ja kuidas teda karistada.

Niisugust vandekohtu organisatsiooni esitavad kodanlikud paberimäärijad kohtu „sõltumatusena“; varjates selle klassiolemust. Niisugune vandekohus kindlustab ju alati kodanluse huve, sest vannutatud mehi ei vali rahvas. Nad nimetatakse kõikjal väga keerulises korras ametnikest ja kodanluse esindajatest koosnevate erikomisjonide poolt.

„Niinimetatud „vandekohtunike erapooletu koosseis“,“ kirjutab Engels, „on üldse mõttetus... Vandekohus on oma olemuselt poliitiline, mitte juriidiline asutus.“¹

Lenin rõhutas, et kodanliku vandekohtu iseloomustavaks jooneks on tööliste eemaldamine nende koosseisust ja eriti reaktsioonilise väikekodanluse ülekaal nende hulgas.²

Tsaari-Venemaal, selles rahvaste vanglas, oli kohus samuti klassi- ja rahvusliku rõhumise vahendiks, vabaduse ja progressi lämmatajaks, nuudiks kapitalistide ja mõisnike käes töörahva hulkade vastu.

Rahva viha tsaarikohtu, silmakirjaliku õigusemõistmise vormi rõivastatud ebatõe vastu leidis ereda väljenduse rahva vanasõnades. Toome mõningad neist:

„Kel jõud, sel õigus“; „Kus on kohus, seal on ka ülekohus“; „Rikkal on kohtusseminek naljaasi, vaesel aga võetakse seal pea maha“; „Kohtunik on nagu puusepp: raiub välja, mis talle meeldib“; „Rikkaga ära käi kohut“ jne.

Eredalt on kirjeldatud tsaarikohut vene klassikalises kirjanduses.

Nii kujutab suur vene kirjanik Anton Pavlovitš Tšehhov meile sünge pildi jutustuses „Kohtus“: „Ähmased aknad, seinad, sekretäri hääl, prokuröri poos — see kõik oli läbi

¹ Marx ja Engels, Teosed, kd. II, lk. 383 (v. k.).

² Vt. Lenin, Teosed, kd. XXX, lk. 194.

imbunud kantseleiliku ükskõiksusega ja hingas külma, nagu oleks mörvar koostanud kantseleitoimikut ja tema üle mõistaks kohut mitte elavad inimesed, vaid kellegi nägematu, jumal teab kelle poolt üles keeratud masin.“

Kuni XIX saj. keskpaigani tegutses Venemaal seisuslike kohtute süsteem (igal seisusel oli oma kohus või seisuse kaasistujad), mis kutsus juba XVIII saj. lõpul esile kõigi progressiivsete elementide protesti. Toimikute mitmes kohus läbivaatamise kohuslikkus, kohtupidamise keerulisus ja segasus, altkäemaksu võtmine ja venitamine kohtutes kutsus esile õiglasi etteheiteid ühiskonna eesrindlike ringide poolt. Pärast talupoegade sunnitud vabastamist 1861. a. tuli ka kohus kohandada areneva kapitalismi nõuetele, kuid kohtuametid olid jäetud aadli- ja mõisnikeseisuse kätte.

1864. a. väljaantud tsaari seadused kohtust lihtsustasid mõnevõrra kohtupidamise korda, vähendasid kohtuinstantside arvu ning kehtestasid vandekohtu ja valitava rahukohtu. Tsaari manifest kõneles „kõigile võrdse“, avaliku ja kiire kohtu kehtestamisest. Kuid seda, mida kuulutas manifest, ei viidud ellu ega võidudki ellu viia, sest mingit „kõigile võrdset“ kohut ei ole ekspluataatorlikes riikides kunagi olnud ega saagi olla. Seda tõendab näitlikult nii tsaarikohutute olemus kui ka süsteem.

Väikeste kriminaal- ja tsiviilasjade arutamiseks loodi rahukohtud. Rahukohtunikud valiti kolmeks aastaks. Maal — maakonna omavalitsuse poolt, kes koosnes peamiselt mõisnikest, ja linnades — linnaduumade poolt, kes koosnesid vabrikantidest, kaupmeestest ja majaomanikest.

Rahukohtuniku-kandidaatidelt nõuti peale hariduse veel teatud varanduse omamist (linnas — kinnisvara 3- kuni 15-tuhande rubla väärtuses, olenevalt maakohast; maal pidi rahukohtuniku-kandidaadil olema isiklikku maad vähemalt 200—900 tiinu, samuti olenevalt maakohast).

Rahukohtuniku ametisse ei võidud valida ega määrata juute ega välismaalasi. Kohtunikukandidaadid pidid olema vähemalt 25 aastat vanad, vähemalt keskharidusega ja vähemalt kuueaastase tööstaažiga. Peale selle oli kuberneril õigus iga kandidaadi taandada.

Tsaari-Venemaa Kohtuministeriumi andmetel 1916. a. oli rahukohtunike hulgas peamiselt aadlikud — 581 inimest,

vaimulike lapsi — 309, ohvitseride ja tsaariametnike lapsi — 434, ning talupoegi, ja needki kulakud — 88.

Mittevene enamusrahvusega äärekubermangudes ei julgenud tsaarivalitsus teostada rahukohtunike valitavust. Seal rahukohtunikud määrati.

Tähtsamate kriminaal- ja tsiviilasjade arutamine, mis ületasid rahukohtute alluvuspiirid, oli ringkonnakohtute ülesandeks, kes tegutsesid kolmest alatisest kohtunikust-ametnikust koosnevas koosseisus. Tähtsaimad kriminaalasjad arutas ringkonnakohus kolmest alatisest kohtunikust ja 12 vannutatud mehest koosnevas koosseisus.

Vannutatud meeste valikut teostasid erikomisjonid, kes koosnesid tsaari-prokuratuuri ja politsei esindajatest aadli peamehe eesistumisel.

Vannutatud meesteks võis valida isikuid 25 kuni 70 aasta vanuses. Linnades pidid need isikud omama kinnisvara 500 kuni 2000 rubla väärtuses (olenevalt kohast) või saama tulu teenitusest või mingist muust tegevusest vähemalt 400—1000 rubla aastas; valida võis ka esimese ja teise gildi kaupmehi. Talupojal pidi vannutatud meheks valimisel olema vähemalt kolmeaastane teenitusestaaž ühel järgmistest ametikohtadest: vallavanem, külavanem, kirikuvanem või maaomavalitsuse volinik. On selge, et nendesse ametitesse pääsesid ainult kulakud, järelikult valiti ka vannutatud meesteks ainult kulakuid.

Suur proletaarne kirjanik Maksim Gorki maalis unustamatu pildi tsaarikohtust, näitas eredalt vannutatud meeste palet, keda tsarism püüdis reklaamida „rahvaesindajatena“. „Vannutatud mees Petruhhha, varas, pojapeksja istus punaste toolide esimeses reas... ja vaatles rahulikult publikut... Petruhhast kõrgemal ja tema taga istus krohvija-ettevõtja Silatšev... Silatševist kõneldi, et kord tööl, läinud tülli meistriga, tõuganud ta selle tellingutelt alla — meister jäi põdema ja suri.

Esimeses reas, üks inimene Petruhhast eemal istus Dodonov, suure puduäri omanik, julm, ihne inimene, kes kopikalise venitas piklikuks enne kui maksis.“¹

Ringkonnakohus teenindas mitut maakonda.

¹ Gorki, „Kolm“, Teosed, kd. III, 1903, lk. 250—253 (v. k.).

Kohtupalatid arutasid apellatsioonikaebusi ringkonnakohtute otsuste ja lahenduste peale viiest alatisest kohtunikust-ametnikust koosnevas koosseisus. Mõningates eriti tähtsate asjade kategooriates tegutsesid kohtupalatid esimese astme kohtutena seisuste esindajate osavõtul. Seisuste esindajate osavõtul arutati asju poliitiliste, ametialaste ja usuliste kuri-tegude kohta. Kohtu koosseisu kuulus 4 kohtunikku-ametnikku ja 3 seisuste esindajat (mõisnike peamees, linna-pea ja vallavanem). Kohtupalatid organiseeriti mitmele ku-bermangule üks.

Kõrgeimaks kohtuks tsaari-Venemaal oli senat. Ring-konnakohtute, kohtupalatite ja senati liikmed (niinimetatud senaatorid) määrati tsaari poolt.

„Kohtuministeriumi Ametkonna auastmete nimestiku“ andmetel 1913. a. oli tsaari-Venemaa kohtu- ja prokuratuuri-töötajate hulgas: aadlikke — 2943 ehk 40,4%, ohvitseride ja ametnike lapsi — 1669 — 22,8%; kaupmeeste seisuse esindajaid — 351 — 4,8%; vaimulikke — 1064 — 14,5%; põliseid aukodanikke 191 — 2,6%; talupoegi (kulakuid) — 370 — 5%. Nagu näeme, töörahvast kohtunikuametisse ei määratud.

Tsaari-Venemaal olid ka talupoegade seisuslikud valla-kohtud. Kuni 1904. aastani oli vallakohtutel õigus raken-dada ihunuhtlust — vitstega peksmist.

„Mitteusaldusväärsetega“ võitlemise eesmärgil kitsendati 70—80-ndail aastail vandekohtute võimupiire ning laiendati seisuste esindajate osavõtul töötavate kohtute kompetentsi.

Kohaliku administratsiooni kõrgemaile esindajaile — ku-berneridele, kindral-kuberneridele ja ülemjuhatajatele anti õigus kohaldada administratiivset väljasaatmist ilma koh-tuta.

Enamuses kubermangudes asendati rahukohtunikud semstvoülematega. Semstvoülemad määras kohale sisemi-nister kubeneri ettepanekul. Semstvoülemaks võis olla ai-nult aadlik. Veel enam, seadus rõhutas veel kohalike mõis-nike semstvoülemate kohtadele määramise soovitatavust. Semstvoülema kätte oli koondunud laialdane administra-tiivne võim talupoegade üle ning kohtuniku volitused kri-minaal- ja tsiviilasjades. Semstvoülema kohtulikust sõltuma-

tusest ei võinud olla juttugi; ta allus vahetult kubernerile.

Apellatsioonikaebused semstvoülemate otsuste peale anti maakonna kongressile, kes koosnes mõnest ametnikust aadli peamehe — suurmõisnike huvide esindaja, eesistumisel.

Kassatsioonikaebused maakonnakongressi otsuste peale lubati esitada kubermangu nõukogusse. See oli bürokraatlik ametkondadevaheline organ, kes koosnes kubermangu kõrgematest ametnikest kuberneriga eesistumisel. Kuna peaaegu kõik asjad, milles esines mõisnike ja talupoegade huvide kokkupõrge (mõisnike tülid sulastega, keeldkarjatamine, omavoliline raiumine mõisametsades jne.) allusid semstvoülemale, aetas see kohtu otseselt ja vahetult mõisnike huvide teenistusse. 1912. a. seadusega kehtestati rahukohtute taastamine, kuid seda seadust täielikult ei täidetudki.

Tsaarikohus oli mõisnike ja kapitalistide ketikoeraks. Kohtu abiga toimusid arveteõiendamised kõigiga, kes tõstsid protestihäält ekspluataatorite vägivalla ja omavoli vastu.

Kodanlik Ajutine Valitsus jättis pärast 1917. a. veebruarirevolutsiooni tsaari kohtuaparaadi puutumata.

Alles Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon hävitas tsaarikohtu — töörahva hulkade rõhumise ja mahasurumise vahendi.

NÕUKOGUDE KOHUS — TÕELISELT DEMOKRAATLIK KOHUS

Üks Nõukogude võimu esimestest dekreetidest pärast Oktoobrirevolutsiooni — kohtudekreet nr. 1 24. novembrist 1917 — likvideeris tsaarikohtu.

Kohtunike määramise asemel kuulutati välja „üldised demokraatlikud valimised“ ning ajutiselt — kohtunike valimised kohalike töörahva saadikute nõukogude poolt.

Erikomisjonide poolt valitavate vannutatud meeste asemel kehtestas dekreet rahvakaasistujate instituudi, kes on kõigis küsimustes võrdõiguslikud kohtunikega ja on valitavad nagu viimasedki. Kontrrevolutsiooniliste kuritegude arutamiseks loodi revolutsioonilised tribunaalid, kes valiti kohalike töörahva saadikute nõukogude poolt.

1922. a. revolutsiooniliste tribunaalide ja rahvakohtute süsteem ühendati. Rahvakohtud ja taasloodud kubermangukohtud valiti kohalike nõukogude poolt.

Nagu ütles Vladimir Iljitš Lenin, teostas nõukogude kohus Nõukogude võimu tekkimise momendist alates oma tegevust demokraatlikes vormides, vastavalt nõukogude võimu põhimõtetele. Stalinliku Konstitutsiooni — võiduka sotsialismi konstitutsiooni vastuvõtmine laiendas ja kindlustas veel enam nõukogude kohtu organisatsiooni ja tegevuse demokraatlikke põhimõtteid. Kuulutanud välja kohtu organisatsiooni ja tegevuse tõeliselt demokraatlikud põhimõtted, tagas Stalinlik Konstitutsioon ka realselt nende elluviimise.

Riiklike organite süsteemis on nõukogude kohus väga tähtsal kohal. Stalinlik Konstitutsioon, mis omistab tohutu suurt tähtsust nõukogude seaduslikkuse rangete aluste kindlustamisele, määratleb nõukogude kohtu organisatsiooni ja tegevuse põhimõtted. Nõukogude kohus on ehitat

tud järjekindlalt demokraatlike põhimõtete alusel, mida ükski kodanlik maa ei tunne ega võigi tunda.

NSV Liidu, liiduvabariikide ja autonoomsete vabariikide kohtukorralduse seadus määritleb täpselt õigusemõistmise ülesande meie maal. See on — kaitsta igasuguste kallaletungide eest:

a) NSV Liidu konstitutsiooni ja liiduvabariikide ning autonoomsete vabariikide konstitutsioonidega kehtestatud NSV Liidu ühiskondlikku ja riiklikku korraldust ning sotsialistlikku majandussüsteemi ja sotsialistlikku omandit;

b) NSV Liidu kodanikele nõukogude seadustega tagatud poliitilisi, töö-, elamu- ning teisi isiklikke ja varanduslikke õigusi ja huve;

c) riiklike asutuste, ettevõtete, kolhooside ning kooperatiivsete ja teiste ühiskondlike organisatsioonide õigusi ja seadustega kaitstud huve.

Kogu oma tegevusega kasvatab nõukogude kohus NSV Liidu kodanikke ustavuse vaimus kodumaale ja sotsialismi ideele ning nõukogude seaduste täpse ja vankumatu täitmise, sotsialistlikku omandisse hoolika suhtumise, töödistsipliini, riiklikku ja ühiskondlikku kohusesse ausa suhtumise ning sotsialistliku ühiselu reeglite austamise vaimus.

Partei ja Nõukogude valitsus on alati omistanud tohutu suurt tähtsust nõukogude seaduslikkuse rangele teostamisele kui võimsale vahendile võitluses kommunistliku ühiskonna ülesehitamise eest.

Õigusemõistmise ülesandeks meie maal on kindlustada nõukogude seaduste täpset ja vankumatut täitmist kõigi NSV Liidu asutuste, organisatsioonide, ametiisikute ja kodanike poolt. Neid ülesandeid lahendavad nõukogude kohtud eriliste, neile omaste meetoditega kriminaal- ja tsiviilasjade arutamise teel. Kriminaal- ja tsiviilasjade kohtulik arutus ja karistuvahendite kohaldamine on kodanike mõjutamise vahendiks, kes on sooritanud kuriteo ja rikkunud nõukogude seaduslikkust ning hoiatavaks mõjutusvahendiks ebakindlatele, kuriteoks võimelistele inimestele.

Nõukogude kohus, isegi kriminaalkaristusvahendit kohaldades, mitte ainult karistab kurjategijaid, vaid seab oma eesmärgiks nende parandamise ja ümberkasvatamise.

Sõjajärgsel perioodil, kui meie maa lahendab rahvama-

janduse taastamise ja edasiarendamise hiiglaslikke ülesandeid neljanda stalinliku viisaastakuplaani alusel, on nõukogude seaduslikkuse, riikliku distsipliini ja kogu nõukogude õiguskorra tugevdamine üks meie edasiliikumise otsustavaist tingimustest.

Mõnede kommunistlike parteide nõupidamisel Poolas ütles seltsimees Malenkov oma informatsioonilises teadaandes, kõneldes bolševike partei ja Nõukogude riigi ülesannetest: „Praegu kerkivad riigiorganite töös esiplaanile majanduslik-organisatsiooniline ja kultuurilis-kasvatustöö, nõukoguliku seaduslikkuse kindlustamine, võitlus eraomanduslike igandite vastu, võitlus sotsialistliku omanduse edasise tugevdamise ja riikliku distsipliini kõvendamise eest kõigil meie tegevusaladel.“¹

Sõjajärgne majanduslik ja kultuuriline ülesehitustöö toimub meie maal nõukogude seaduslikkuse edasise kindlustamise tähe all, millel on tohutu tähtsus Nõukogude riigi võimsuse tugevdamisel ja meie maa edasiliikumise kiirendamisel teel kommunismile.

Nõukogude Liidu suur progressiivne osa leiab ereda väljenduse ka seadusandlikes aktides.

Suure ajaloolise tähtsusega on NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus 26. maist 1947 „Surmanuhtluse kaotamise kohta.“

Nõukogude rahva ajalooline võit fašistliku Saksamaa ja imperialistliku Jaapani üle näitas mitte ainult Nõukogude riigi kasvanud võimsust vaid ka eelkõige kogu Nõukogude Liidu elanikkonna piiritut ustavust Nõukogude Kodumaale ja Nõukogude valitsusele. Seda arvestades, ja tulles vastu tööliste ja teenistujate ametiühingute ning teiste autoriteetsete, laialdaste ühiskonna ringide arvamust väljendavate organisatsioonide soovile, tunnistas NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidium, et surmanuhtluse kohaldamiseks rahuaja tingimustes pole enam vajadust.

See akt on sotsialistliku demokraatia, sotsialismi võimsa, võitmatu jõu edasise arenemise eredaks tõendiks.

¹ Mõnede kommunistlike parteide esindajate informatsiooniline nõupidamine septembri lõpul 1947 Poolas. RK „Poliitiline Kirjandus“, Tallinn 1948, lk. 118.

Loomulik hirmus omaenese rahvaste ees kodanlikud valitsused mitte ainult säilitavad surmanuhtluse, vaid rakendavad kõrvuti otsese kohtuvälise arveteõiendamisega üha laiemalt kohtulikku repressiooni.

Kui nõukogude delegatsioon tegi 1948. a. oktoobris Peasamblee sotsiaal-, humanitaar- ja kultuuriküsimuste Komitee ettepaneku, et „igal inimesel on õigus elule, riik peab igale inimesele kindlustama kaitse kuritegelike kallaletungide eest, tagama surma, nälja ja alatoitluse hädaohtu vältivad tingimused ning et surmanuhtlus tuleb rahuajal kaotada,“ võtsid kodanlike riikide esindajad, kes ~~lõplikult~~ armastavad hoobelda oma „demokraatiaga“, selle nõukogude delegatsiooni ettepaneku tääkidega vastu. Surmanuhtluse kaotamise poolt hääletasid ainult NSV Liidu, Valge-Vene NSV, Ukraina NSV, Poola, Tšehhoslovakkia ja veel nelja riigi esindajad. Selle ettepaneku vastu anti 21 häält, seehulgas USA, Inglismaa ja Prantsusmaa. Ameerika ja Inglise reaktsioonilised imperialistlikud ringkonnad ja nende käsilased võitlevad ägedalt oma ülevõimu eest ohjeldamatute repressioonidega töörahva vastu surmanuhtluse rakendamise teel.

Selline on USA, Inglismaa ja teiste imperialistlike riikide kodanliku „demokraatia“ tõeline nägu. Kogu see „demokraatia“ viib ainult lobisemisele humanismist ja progressist, mida kasutatakse vastikut kapitalistlikku tegelikkust varjava suitsukattena.

Me ehitame oma maal kommunismi kapitalistliku ümbruse tingimustes, tingimustes, kus reaktsiooniline demokraatavastane leer teeb ~~hulmalt~~ ettevalmistusi uueks imperialistlikuks sõjaks Nõukogude Liidu vastu, kes seisab imperialismivastase demokraatliku leeri eesotsas.

Sellepärast peame alati meeles pidama, et valvsuse nõrgenemine vaenlaste salasepitsuste suhtes ja ükskõikne suhtumine nõukogude seaduste rikkujatesse, kes kahjustavad Nõukogude riiki, on kuritegu rahva vastu.

Eriti tähtis on NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus 9. juunist 1947 „Vastutusest riikliku saladuse avaldamise ja riiklikku saladust sisaldavate dokumentide kaotamise eest.“ Nõukogude kohtu ülesandeks on tõsta kriminaalkaristuste rakendamisega süüdlaste suhtes kõigi ameti-

isikute ja kodanike vastutustunnet neile usaldatud riikliku saladuse rangeima pidamise ja riiklikku saladust sisaldavate dokumentide säilitamise eest.

Sotsialistliku seaduslikkuse ja järelikut ka nõukogude õigusemõistmise tähtsaimaks ülesandeks on sotsialistliku omandi kaitse edasine tugevdamine.

Seltsimees Stalin on korduvalt viidanud sotsialistliku omandi riisujate vastu võitlemise vajadusele. Seltsimees Stalin nõuab kõigilt partei ja nõukogude organisatsioonidelt, kõigilt nõukogude inimestelt rahva vara hoolsat valvamist, alatist hoolitsust sotsialistliku omandi kui Nõukogude riigi jõu ja võimsuse allika kindlustamise ja kaitsmise eest.

Sotsialistliku omandi kindlustamises etendab tähtsat osa NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus 4. juunist 1947 „Kriminaalvastutusest riikliku ja ühiskondliku vara riisumise eest.“ Nagu 1932. a. 7. augusti seaduski, on NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus 4. juunist 1947. a. sotsialistliku omandi — nõukogude korra aluse, edasise kindlustamise ja parasiitlike elementide vastu võitlemise võimsaks vahendiks.

See seadlus kuulutab halastamatu sõja sotsialistliku omandi riisujatele. Ta on suunatud rahva vara riisumise täielikule väljajuurimisele.

Selle tähtsa seadusandliku akti täpne ja vankumata rakendamine on nõukogude kohtu kohuseks. Nõukogude kohus peab kogu oma tegevusega kasvatama hoolikat suhtumist sotsialistlikku omandisse, saavutama seda, et iga nõukogude inimene ja iga ametiisik juhinduks kogu oma tegevuses rangelt Stalinliku Konstitutsiooni nõudeist: „NSV Liidu iga kodanik on kohustatud hoidma ja tugevdama ühiskondlikku, sotsialistlikku omandit kui nõukogude korra püha ja puutumatu alust, kui kodumaa rikkuse ja võimsuse allikat, kui kogu töörahva jõuka ja kultuurse elu allikat.“

Kolhoosiomandi, kolhoosikorra aluse edasisele tugevdamisele ja põllumajandusliku artelli põhikirjast, mis kujutab endast „maal uue ühiskonna ülesehitamise kõrgemat seadust, põhiseadust“ (Stalin), vankumatu kinnipidamise kindlustamisele on suunatud NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja UK(b)P Keskkomitee määrus 19. septembrist

1946. a. „Põllumajandusliku artelli põhikirja rikkumiste likvideerimise abinõudest kolhoosides.“

Nõukogude kohtu ülesandeks on võidelda ühiskondlike maade ja kolhooside vara omastamise ning sellega hangeldamise vastu. Seda tähtsat tööd teostades aitab nõukogude kohus kaasa kolhoosikorra edasisele kindlustamisele ja soodustab aktiivselt sotsialistliku põllumajanduse veel suuremate edusammude saavutamist.

Võidelda rahva vara riisumisega tähendab mitte ainult karistada vargaid seaduse kogu karmusega.

See tähendab — avastada põhjused, mis soodustavad riisumist ja bolševistlikult saavutada nende põhjuste kõrvaldamine. See tähendab — õigel ajal avastada ja takistada kõiki varaste ja parasitide kavalusi ja riukaid, kes sirutavad käe sotsialistliku omandi järele.

Nõukogude kohtud peavad valvsalt kaitsma meie majandust sotsialistliku omandi riisujate ja spekulantide katsete eest tungida ühistuisse ja arendada seal era-ettevõtjalikku tegevust riiklike ja kooperatiivsete ettevõtete sildi all.

Partei ja valitsus nõuab, et nõukogude kohtud kaitseksid valvsalt Nõukogude riigi huve ja takistaksid otsustavalt igasuguseid sotsialistliku majanduse kahjustamise katseid.

Nõukogude inimeste pingelise võitluse tingimustes sõja-järgse viisaastakuplaani ennetähtaegse täitmise ja meie edasiliikumise tempo kiirendamise eest on väga tähtis pida rangeimalt kinni nõukogude seadustest töödistsipliini kohta tööstuses, transpordis ja põllumajanduses.

Arutades töölt puudumise ning käitistest ja asutustest omavolilise lahkumise asju ning kohaldades NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi seadluses 26. juunist 1940. a. ettenähtud karistumäärasid, aitab nõukogude kohus aktiivselt kaasa töödistsipliini tugevdamisele ja töörahva kasvatamisele kommunistliku töössesuhtumise vaimus.

Üheks ülesandeks sotsialistliku seaduslikkuse tugevdamisel on juurida halastamatult välja altkäemaksu võtmine, alatuim kapitalismi igand, mis on nõukogude riigiaparaadi olemusele sügavalt võõras ja vastik.

Stalinlik Konstitutsioon ja nõukogude seadusandlus omistavad tohutu suurt tähelepanu kodanike isiklike ja varanduslike õiguste kaitsmisele. Nõukogude Liidus „lepitamatut

kontrasti indiviidi ja kollektiivi, üksikisiku huvide ja kollektiivi huvide vahel ei ole ega võigi olla, sest kollektivism, sotsialism ei eita, vaid ühendab üksikisiku huvid kollektiivi huvidega".¹

Pole juhuslik, et ühtaegu 1947. a. 4. juuni seadlusega „Kriminaalvastutusest riikliku ja ühiskondliku vara riisumise eest“ anti välja seadlus „Kodanike isikliku omandi kaitse tugevdamisest“. See rõhutab veel kord ühiskondlike ja isiklike huvide lahutamatumat sotsialistlikus ühiskonnas ning Partei ja Valitsuse hoolitsust kodanike isikliku omandi kaitse eest. Stalinliku Konstitutsiooniga kodanikele tagatud õiguste ja seaduslike huvide kaitsmine on üks nõukogude seadusandluse, nõukogude seaduslikkuse põhiülesandeist, üks nõukogude õigusemõistmise põhiülesandeist.

Nõukogude kohus ei lõpeta oma missiooni otsuse langesamisega ühe või teise asja kohta. On tähtis, et oleks kindlustatud kohtu otsuse kiire ja õigeaegne täitmine. Eriti tähtis on kohtu otsuste täitmine laste elatiseks alimentide väljamõistmisel.

NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidium vaatas 1947. a. detsembris spetsiaalselt läbi küsimuse kaebustest puuduste üle laste elatisvahendite (alimentide) väljamõistmisel. NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidium meenutas oma otsuses, et laste ja emade ning perekonna tugevdamise eest hoolitsemine on alati üheks Nõukogude riigi tähtsaimaks ülesandeks.

NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidium kohustas kohtunikke, justiitsorganeid, prokuratuuri ja miilitsaorganeid võtma tarvitusele abinõud kehtivatest emade- ja lastekaitse seadustest veel rangemaks ja täpsemaks kinnipidamiseks.

Organiseerinud oma tegevuse õigesti, võivad kohtud säilitada Nõukogude riigile suuri ainelisi väärtusi ja vältida rahvamajanduses kadusid, mida see kannab töödistsipliini rikkumiste või nõukogude seaduslikkuse muulaadsete rikkumiste tagajärjel. Nõukogude kohus, arutades meie kodumaa vaenlaste ja nende käsilaste kohtuasju ning takistades halastamatult vaenulike elementide katseid meid kahjus-

¹ Stalin, Leninismi küsimusi, 10. tr., lk. 602 (v. k.).

täda, kaitseb ühtlasi meie Nõukogude Sotsialistlikku riiki vaenlaste kallaletungide eest ja tugevdab tema võimsust.

Nende ülesannete ja kõrgendatud nõuete valguses, mida esitatakse kohtutöötajatele ja justiitsorganitele, peamegi vaatlema kohtu ja justiitsorganite tööd.

M. I. Kalinin kõneles, et „kohtutöötajad, kohus ja prokuratuur on sotsialistliku ülesehitustöö tohutu suur organ“.

M. I. Kalinin ütles, et „rahvakohus, täites iga kord ühes või teises kuriteos süüdi olevate isikute selgitamise ja vastava karistamise konkreetset ülesannet, teostab ühtaegu tohutu suurt massilist selgitustööd, mis mobiliseerib juuresolijaid enesekontrollile, oma isikliku töö parandamisele, oma kohustuste paremale täitmisele ja sotsialistliku distsipliini pidamisele...“¹

Ühes oma esinemistest kõneles seltsimees Kalinin sama küsimuse üle: „...ent õiguse organ, kohtuorgan ei ole sotsialismi edukas ülesehitustöös teisejärgulise tähtsusega. Kui te võtate inimese, kes on kasvõi üks kord olnud kohtu all, siis ütleb ta teile ja te tunnete ise, et see inimene mäletab väga kaua kohtuprotseduuri ja kohtuotsust, mis jätaavad talle igaveseks jälje. Ja kuivõrd see protsess jätab jälje inimese mällu, sedavõrd peab ka selle protsessi mõju inimese psühholoogiale ja tema tulevastele tegudele olema tohutu suur.

Ja kui te seda kõike arvestate, siis mõistate ise, et kohtuprotsessil on sotsialistliku ülesehitustöö alal tohutu suur tähtsus“.²

Nende nõukogude kohtu tähtsate ülesannete edukat lahendamist kindlustab see, et meie kohus on organiseeritud sotsialistliku demokraatia põhimõtetel. Kohtuasjade arutamist teostab ta laialdastel demokraatlikel alustel, kindlustades kohtualuse ja poolte tagatud õigustest ja seaduslikest huvidest range kinnipidamise kriminaal- ja tsiviilprotsessides.

Tõelise õigusemõistmise kindlustamise põhiliseks eelduseks on asja sügavalt õige lahendamine. Nõukogude kohus arutab nii kriminaalasju ühtede või teiste kodanike süüdistamise kohta kuriteo sooritamises, kui ka tsiviilasju varan-

¹ „Sovetskaja justitsia“, 1934, nr. 13 (v. k.).

² „Sovetskaja justitsia“, 1932, nr. 20 (v. k.).

dusliku või teissuguse isikliku iseloomuga vaidlustes täpses vastavuses seadusega ja faktiliste asjaoludega, sõltumata mingitest kõrvalistest mõjudest.

NSV Liidu Konstitutsiooni paragrahv 112 kuulutab, et „kohtunikud on sõltumatud ja alluvad ainult seadusele“.

Nõukogude seadustes on kehatatud kogu nõukogude rahva tahe, nad kaitsevad kogu töörahva huve. Nõukogude seadused väljendavad kommunistliku partei ja nõukogude võimu poliitikat, mida läbib hoolitsus Suure Oktoobri võitude kaitsmise, sotsialismi kindlustamise eest. Nõukogude riigis hakkas seadus esmakordselt inimkonna ajaloos kajastama enamuse huve, töörahva huve. Sellepärast on nõukogude seaduslikkus kogu nõukogude rahvale kasuliku ja meelepärase korra kindlustamise võimsaks vahendiks. Nõukogude seadus määratleb kodanike käitumise, ühendades ühiskondlikud huvid õigesti isiklike huvidega.

Kogu nõukogude kohtu tegevus peab kulgema sotsialistliku seaduslikkuse alusel. NSV Liidu, liiduvabariikide ja autonoomsete vabariikide kohtukorralduse seaduse 2. paragrahvis öeldakse: „Õigusemõistmise ülesandeks NSV Liidus on kindlustada nõukogude seaduste täpset ja vankumatut täitmist kõigi NSV Liidu asutuste, organisatsioonide, ametiisikute ja kodanike poolt“.

Et nõukogude kohus täidaks veel edukamalt oma ülesandeid nõukogude kodanike kasvatamises nende poolt sotsialistliku riigi seadustest range kinnipidamise vaimus, on vajalik, et kohtuotsus oleks veenev, et kõigile oleks selge, mispärast langetati süüdi- või õigeksmõistev otsus, mispärast on mõistetud see või teine karistusmäär, mispärast on hagi lõpetatud või rahuldatud.

Ainult see kohtuotsus või kohtu määrus on veenev, mis rajaneb kohtu poolt läbivaadatud tõenditele, kui karistusmäär või otsus rajaneb seadusele, kui kohus langetas oma otsuse sõltumatult mingeist kõrvalistest mõjudest.

NSV Liidu, liiduvabariikide ja autonoomsete vabariikide kohtukorralduse seadus kehtestab kohtunike sõltumatuse tagatise. Rahvakohtuniku võib tema ametikohalt vabastada ainult tema tagasikutsumisel valijate poolt.

Rahva poolt valitav nõukogude kohtunik peab pidama kalliks rahva usaldust ning olema ausa kodumaateenimise,

nõukogude seaduste täpse ja vankumatu täitmise, moraalse puhtuse ja laitmatu käitumise eeskujuks, et omada mitte ainult formaalset, vaid ka moraalset õigust teiste üle kohut mõista ja neid õpetada.

Igasugused teenistuslikud hooletused ja kohtuniku ebaäärakas käitumine õhnestab kohtu autoriteeti ning kahjustab nõukogude õigusemõistmist.

Kriminaal- ja tsiviilasjade arutamine toimub kõigis NSV Liidu kohtutes kolmest kohtuliikmest — kohtunikust ja kahest rahvakaasistujast — koosnevas koosseisus. Rahvakaasistujate osavõtt kohtust aitab kaasa rahva kaasatõmbamiseks riigivalitsemisele ühe tähtsaima riikliku funktsiooni täitmise — kohtumõistmise — vormis.

Vastavalt Stalinlikule Konstitutsioonile on meie nõukogude rahvakohus valitav. Rahvakohtunikud ja rahvakaasistujad valitakse rajooni kodanike poolt üldise, otsese ja ühetaolise valimisõiguse alusel, salajasel hääletamisel. Oblasti-, krai- ja ringkonna kohtud valitakse töörahva saadikute nõukogude poolt, liiduvabariikide ülemkohtud valitakse nende vabariikide ülemnõukogude poolt. NSV Liidu Ülemkohus valitakse NSV Liidu Ülemnõukogu poolt.

Sellist tõeliselt demokraatlikku kohtuorganisatsiooni pole maailmas kusagil.

NSV Liidus võtavad kõik kodanikud rahvakohtute valimistest aktiivselt osa. Nõukogude valimissüsteem tagab nõukogude rahva vaba tahteavalduse, üldiste, otseste ja ühetaoliste valimiste alusel, salajasel hääletamisel.

Nõukogude inimesed ise märgivad ja valivad parimaid inimesi, kellele nad teevad ülesandeks õigusemõistmise.

Kodanlikes riikides on kodanike võrdsus seaduse ees ainult formaalne. Tegelikult juhivad ja valitsevad seal ainult kapitalistid. Nõukogude riigis kasutavad kõik kodanikud ühetaolisi õigusi poliitilises, majanduslikus ja ühiskondlikus elus.

Kodanlikes riikides kuulutatav kõigi kodanike võrdsus on kisendavas vastuolus nende tegeliku ebavõrdsusega. „Kõneldakse kodanike üheõiguslusest, kuid unustatakse, et ei saa olla tõelist üheõiguslust peremehe ja tööliste vahel, mõisniku ja talupoja vahel, kui esimestel on rikkus ja poliitiline kaal ühiskonnas, kuna teised on ilma nii ühest kui ka

teisest, kui esimesed on kurnajad, teised aga kurnatavad”¹, kõneles seltsimees Stalin.

USA-s valitseb suurkapitalistide piiramatu omavoli, toimuvad terroristlikud arveteõiendamised progressiivsete elementidega, raevutseb neegrite metsik tagakiusamine, organiseeritakse süstemaatilist sõjaretke töörahva elementaarsete õiguste vastu. USA-s, sellel kiidetud kodanliku „demokraatia“ maal tegutsevad karistamatult röövlid ja bandiidid, kes avalikult organiseerivad suuri bandiitide truste. Sageli on nende trustide juhatajateks suurkapitalistid.

Progressiivsed ameerika kirjanikud ja juristid on korduvalt märkinud, kuivõrd ebavõrdne on ameerika kohtus rikka ja vaese, valge ja neegri seisund, kui ebaõiglane on kodanlik kohus progressiivsete organisatsioonide tegelaste suhtes.

Ameerika vandekohtu suhtumise üle neegritesse võib otsustada 1948. a. märtsis Mobile linnas (Alabama osariik) toimunud juhtumi järgi; kus vandekohus mõistis õigeks „valge“, ameeriklase Milleri, kes tappis neeger Davis'i ainult Davis'i väljenduse pärast, et lõpuks saavad neegrid USA-s siiski võrdsed õigused. Kohtul ei olnud tapmises mingeid kahtlusi. Kahekümneaastane Miller lõi maha elatanud Davis'i ja tallas teda jalgadega kuni Davis suri. Teades, et teda ei karistata, jutustas Miller juhtumist politseile ja kohtule üksikasjaliselt.

Selline on „võrdsus“ USA-s! Kapitalistlikes maades, eriti kolooniates, ei ole isegi kohtu koosseis valge või pärismaalase asjade arutamisel ühetaoline. „Valge“ kohtunik võib mõista kohut kohalike elanike — pärismaalaste üle. Pärismaalasest kohtunik võib mõista kohut ainult pärismaalaste üle. „Valge“ üle kohut mõista ei ole tal õigust.

*

Suur Stalinlik Konstitutsioon ja NSV Liidu kohtukorralduse seadus tagavad realselt kõigi kodanike võrdsuse kohtu ees.

Kohtukorralduse seaduse 5. paragrahvis on öeldud: „õi-

¹ Stalin, Leninismi küsimusi, 11. tr., lk. 457.

gusemõistmist NSV Liidus teostatakse ühtse ja kõigile kodanikele võrdse kohtu alusel, sõltumata kodanike sotsiaalsest, varanduslikust ja teenistuslikust seisundist, nende rahvuslikust või rassilisest kuuluvusest."

Nõukogude kohus arutab asju, kohaldades kõigil juhtudel kõigile kodanikele ühtseid kriminaal- ja tsiviilseadusi, tegutsedes ühtede ja samade kohtupidamisreeglite alusel.

Kohtualuse süüdivuse või süütuse küsimuse otsustamisel või hageja haginõuete põhjendatuteks või põhjendamatuteks tunnistamisel ei ole kohtule tähtis ei teenistuslik seisund, sotsiaalne päritolu ega rahvuslik või rassiline kuuluvus. Nõukogude kohtunikud juhinduvad ainult seaduse ja kohutliku arutamise ajal kindlaks tehtud faktiliste asjaoludega.

On läinud minevikku see aeg, kui tsaari-Venemaal rõhuti rahvusi, kui kohtupidamine ääremaade kohtutes toimus kohalikule elanikkonnale arusaadamatus keeles. Ainsaks kohtupidamise keeleks tunnistati kogu Vene impeeriumis ainult vene keel.

Leninlik-stalinlik rahvuspoliitika kindlustas tsarismi ajal rõhutatud rahvaste riikliku ja majandusliku arengu ning rahvusliku kultuuri õitsengu. Nõukogude kohtutes toimub kohtupidamine antud liiduvabariigi, autonoomse vabariigi või autonoomse oblasti keeles ning rahvusringkondades — antud rahvusringkonna keeles.

Nõukogude võimu esimestel aastatel tõstis seltsimees Stalin üles küsimuse kohtupidamise emakeeles teostamise vajadusest. Artiklis: „Nõukogude võimu poliitika Venemaal rahvusküsimuses“ (oktoober 1928. a.) kirjutab seltsimees Stalin:

„Keegi ei hakka eitama, et Ukraina, Aserbaidžan, Turkestani, Kirgiisia, Baškiiria, Tataaria jt. ääremaad, kuivõrd nad taotleavad rahvahulkade kultuurilist ja materiaalselt õitsengut, ei tule toime ilma emakeelse koolita, ilma kohtuta, administratsioonita ja võimuorganiteta, mis on koostatud peamiselt kohalikest inimestest. Veel rohkem: nende piirkondade tõeline nõukogustamine, nende muutmine nõukogulikeks maadeks, mis on tihedalt seotud Kesk-Venemaaga üheks riiklikuks tervikuks, ei ole mõeldav ilma laialdase kohaliku kooli organiseerimiseta, ilma kohtu, administratsi-

ooni, võimuorganite jne. loomiseta inimestest, kes tunnevad elanikkonna eluviisi ja keelt.”¹

Seda kinnitas seadusandlikult. Stalinlik Konstitutsioon, mis kehtestas, et kohtupidamine toimub liiduvabariigi, autonoomse vabariigi või autonoomse oblasti keeles. Stalinlik Konstitutsioon tagas kohtu keelt mitteoskavale kaebealusele tõlgi kõigis asjaarutamise staadiumides. See tagab kaebealusele võimaluse võtta kohtust osa ja kaitsta ennast esitatud süüdistuse vastu. Rahvusküsimuse sellisel lahendusel nõukogude kohtus on tohtu suur poliitilis-kasvatuslik mõju kodanikele, kasvatades neis sügavat austust oma nõukogude seaduste vastu.

Nõukogude kohtule on antud suur ja vastutusrikas ülesanne — kasvatada kogu oma tegevusega nõukogude kodanikes armastust ja ustavust sotsialistlikule kodumaale ja sotsialismi ideele, austust sotsialistliku ühiselu reeglite vastu, hoolikat suhtumist riiklikku ja ühiskondlikku varasse, riiklikust ja töödistsipliinist rangelt kinnipidamist ning nõukogude seaduste täpset ja vankumatut täitmist.

Nõukogude kohtu kasvatuslik osa viiakse ellu kohtuotsuse ning kriminaal- ja tsiviilasjade arutamise ajal kohtusaalis viibivate kodanike poliitilis-moraalse mõjutamisega.

Kohtuotsuse veenvuseks on vajalik, et kohtus viibivad kodanikud saaksid aru nii antud kuriteo ühiskondlikust hädaohtlikkusest kui ka kohtualuse süü tõestatusest. Kuulates tunnistajate seletusi ning prokuröri ja kaitsja kõnesid, mõistavad kohtusaalis viibivad nõukogude kodanikud paremini vajadust juurida inimeste teadvusest otsustavalt ja kiireimalt välja need kapitalismi igandid, mis ikka veel esinevad.

Nõukogude kodanike ja ajakirjanduse esindajate viibimine kohtusaalis asetab kohtu töö masside kontrolli alla, sunnib kohtunikke, prokuröri, kaitsjaid ja teisi kohtuprotsessist osavõtjaid olema keskendatumad, tundma kõrgendatud vastutust oma töö kvaliteedi ning iga nende poolt kohtuliku arutamise käigus sooritatud tegevuse eest.

Sellepärast ongi kohtu avalikkus üks kohtuorganisatsiooni

¹ J. Stalin, Teosed, kd. 4, RK „Poliitiline Kirjandus“, Tallinn 1948, lk. 351.

demokraatlikest printsiipidest, millele rajaneb nõukogude kohus.

Stalinlik Konstitutsioon ülendab kohtu avalikkuse konstitutsiooniliseks põhimõtteks. Vastavalt NSV Liidu Konstitutsiooni 111. paragrahvile on: „asjaarutamine kõigis kohtutes avalik, kuivõrd seadus ei ole teinud erandeid“. Need erandid on äärmiselt väike arv juhtumeid, kui avalik asjaarutamine publiku juuresolekul viiks riikliku, sõjalise või diplomaatilise saladuse avaldamisele. Mõnikord arutatakse kinnistel istungitel suguliste kuritegude ja abielulahutuse asju. See on sellepärast, et nõukogude kohus arvestab protsessivate poolte isiklike elamustega, kuivõrd kohtus avaldatakse nende elu intiimse iseloomuga asjaolusid. Kõigil sellistel juhtudel võib kohus otsustada kuulata asja täielikult või osaliselt kinnisel kohtuistungil, s. o. publiku osavõtuta, kuid isegi sel juhul kuulutatakse kohtu otsus tingimata avalikul kohtuistungil.

Lenin ja Stalin rõhutasid korduvalt vajadust kasutada laialdaselt kohtu avalikkust võitluseks kapitalismi iganditega inimeste teadvuses, võitluseks riisumiste, asjaajamise venitamise, bürokratismi ja teiste kuritegudega. Lenin nõudis Kohtu Rahvakomissariaadilt asjaajamise venitamisasjade avaliku kohtu ette toomist:

„Pole kahtlust,“ kirjutas Lenin, „et venitamises süüdlased on siin kõik kohal, kuid põhimõtte seisukohalt ei tohi selliseid asju jätta bürokraatlike asutuste piiridesse, vaid tuleb tuua avaliku kohtu ette, mitte ainult karmi karistuse pärast (võib-olla piisab noomitusest), vaid avalikuks teatamiseks ja üldise veendumuse purustamiseks süüdlaste karistamatuses.“¹

Teise asja kohta märkis Lenin:

„Ei tule karta kohut (kohus on meil proletaarne) ja avalikkust, vaid tirida asjaajamise venitamine avalikkuse kohtu ette; ainult nii ravime selle haiguse tõsiselt välja.“²

Kohtu- ja prokuratuuritöötajate istungil NSV Liidu Ülemkohtu 10-ndal aastapäeval ütles seltsimees Kalinin, et „Kohunik peab mitte ainult oskama õigesti poliitiliselt orientee-

¹ Lenin, Teosed, kd. XXIX, lk. 412 (v. k.).

² Sealsamas, lk. 414.

ruda antud konkreetsetes asjas, olukorras, kus see asi toimus, sellest asjast osa võtnud inimesi õigesti hinnata ja tundma õppida, selgitada iga antud asja kõik ajendid, selle klassi- alluvuse ja olemuse, vaid ta peab veel, peale selle, oskama seda teha nii veenvalt, nii näitlikult, et mitte ainult tema ise ja rahvakaasistujad, vaid ka kõik kohtus viibijad saaksid asjast aru ja mõistaksid kohtu poolt langetatud otsuse õigsust.

Võib täiesti veendunult öelda, et kui rahvakohus arutab asja sel viisil, siis süüdimõistetul jääb tema otsus meelde kogu eluks, nii rahulolematu kui ta selle otsusega ka oleks. Me arvestame vähe asjaolu, et kohus avaldab suurimat mõju nii neile, keda võetakse vastutusele kui ka juuresolijaile. Kohtunik, kes hästi, osavalt, parteiliselt asja arutab, suudab alati kindlustada ka hea auditooriumi. Inimesed tulevad teda kuulama ja temalt õppima.“¹

Rahvakohus, arutades asju lahtistel kohtuistungitel, avalikul kohtuprotsessil ning kodanike hulgalisel osavõtul, aitab sellega kaasa masside kommunistlikule kasvatamisele.

*

Stalinlik Konstitutsioon kehtestas nõukogude kohtu organiseerimise ja tegevuse põhimõtted. Tähtsaimate põhimõtete hulka kuulub NSV Liidu Konstitutsiooni 111. paragrahviga kehtestatud kaebealuse õigus kaitsele.

Sotsialistlik riik kindlustab kriminaalvastutusele võetud isikule kõik võimalused kaitsta end esitatud süüdistuse vastu. Sel eesmärgil annavad nõukogude seadused kaebealusele juba eeluurimise astmes õiguse nõuda, et uurija ütleks talle täpselt, milles teda süüdistatakse ning annaks võimaluse esitada vajalikke seletusi ja tuua vajalikke tõendeid oma süütusest.

Eeluurimise lõppedes võib kaebealune tutvuda kogu juurdlusmaterjaliga ja esitada taotluse juurdluse täiendamiseks, s. o. tunnistajate väljakutsumiseks, uute dokumentide väljanõudmiseks jms. Kohtus on kaebealusel õigus esitada taotlus tunnistajate ja ekspertide väljakutsumiseks, kirjalike dokumentide väljanõudmiseks jne. Ta võib igal kohtuliku

¹ „Sovetskaja justitsia“, 1934, nr. 13, lk. 1 (v. k.).

juurdluse momendil anda selgitusi teiste kaebeluste või tunnistajate tunnistuste kohta. Kohtualusel on õigus viimsele sõnale.

Seega annab nõukogude seadusandlus kaebelusele reaalse võimaluse kaitsta end esitatud süüdistuse vastu. NSV Liidu Konstitutsiooni 111. paragrahv peab silmas nii kaebeluse ülalloetletud õigusi eeluurimisel ja kohtulikul uurimisel, kui ka õigust omada kohtus kaitsjat.

Juriidilise eriharidusega nõukogude advokaat peab aitama kaebelust orienteeruda nende või teiste faktide juriidilises tähtsuses, tutvustama teda kehtivate seadustega, abistama teda tunnistajate ja teiste kohtualuste ülekuulamistel ning esinema kaitsekõnega, analüüsides kõiki kohtulikus uurimises esinenud tõendeid.

Kui kaebelusel ei ole võimalusi advokaadile tasumiseks ja asjas esineb süüdistaja, siis määrab kaitsja kohus.

Millist tähtsust omistatakse kaitsja osavõtule kohtus, võib näha sellest, et kohtuotsus kuulub kohuslikule tühistamisele, kui asjas esineb süüdistaja ja kohtualusel kaitsjat ei olnud.

Nõukogude advokaat osutab elanikkonnale juriidilist abi mitte ainult osavõtuga kohtus kaitsjana, vaid ka poolte esindajana tsiviilasjades. Ta annab juriidilisi nõuandeid, koostab juriidilisi pabereid (hagid, kassatsioonikaebused jms.).

Kodanlikes riikides teenindab advokatuur peamiselt varakaid klasse. Juba advokaatidele tasumise iseloom kodanliku riigi tingimustes määratleb nende tegevuse klassiiseloomu. Saades oma tasu peamiselt rikastelt, keskendavad kodanlikud advokaadid kogu oma tähelepanu nende asjadele. Asjad, mille eest pole loota suurt tasu, suuri advokaate ei huvita. Sellepärast on heade advokaatide abi kasutamine töörahal peaaegu võimatu. Omamata vahendeid kallihinnalisele, kvalifitseeritud advokaadile tasumiseks, on töölisel ja talupojal sunnitud kas üldse loobuma kaitsjast või rahulduma vähekegenud, algajate advokaatide abiga. Muuhulgas viib kohtupidamise keerulisus ja segasus kodanlikus kohtus, eriti tsiviilasjades, selleni, et vilunud advokaadi abita riskib töötaja protsessi kaotamisega isegi siis, kui tema pool on kõik seaduslikud alused protsessi võitmiseks.

On kohane meenutada, mida kirjutas Engels inglise kohtust: „Iga kaitse pöördub selle vastu, keda ta tahab kaitsta;

seadus tahab kaitsta ühiskonda ja kahjustab teda, sest on selge, et igaüks, kes on liiga vaene, et vastandada ametlikule seaduseväänamisele samasugust seaduseväänajat — kaitsjat, saab oma vastu kõik need vormid, mis olid loodud tema kaitseks. Kes on liiga vaene, et esitada kaitsjat või korralikku hulka tunnustajaid, on hukkunud, kui tema asi on vähegi kahtlane." ¹

Seadusandluse segasuse ja keerulisuse tõttu on advokaat inglise kohtus — kõik. „Kes on põhjalikult kulutanud oma aega sellele juriidilisele segadusele, sellele vastuolude kaosele, see on inglise kohtus kõikvõimas." ²

Juhul kui rahvakohus Nõukogude Liidus langetab põhjendamatu või ebaseadusliku kohtuotsuse, on pooltel (s. o. kaebasel, mõningail juhtudel kuriteo tõttu kannatada saanul, prokuröri, hagejal, kostjal) õigus kaevata otsus seadusega kehtestatud tähtajaks kõrgema astme kohtusse. Kõrgema astme kohus (s. o. oblasti- või kraikohus, autonoomsetes vabariikides — ANSV ülemkohus, oblastijaotuseta liiduvabariikides — liiduvabariigi ülemkohus) on kassatsioonikaebust või kassatsiooniprotesti arutades kohustatud kontrollima kohtuotsuse seaduslikkust ja põhjendatust mitte ainult toimikus olevate materjalide järgi, vaid ka poolte poolt vahetult istungile esitatud andmete järgi.

Seega on meil alati võimalus parandada rahvakohtu ebaõiget või ebaseaduslikku kohtuotsust. Uhtlasi otsustab krai- või oblastikohus kassatsioonikaebustega esitatud läbiarutatud asjade järgi kuidas töötab antud rahvakohus.

Neil juhtudel, kui kohtuotsus on seaduslikult jõustunud (s. o. kassatsioonikaebuse esitamiseks seadusega kehtestatud tähtaja möödumisel või selle esitamisel, kui kõrgema astme kohus jättis kohtuotsuse jõusse), võivad pooled paluda kohtuotsuse protestimist kohtuliku järelevalve korras. Selleks peavad nad pöörduma liiduvabariigi prokuröri või NSV Liidu peaprokuröri poole ning samuti liiduvabariigi ülemkohtu esimehe või NSV Liidu Ülemkohtu esimehe poole.

Ainult neil isikutel, tunnistanud avalduses toodud argumendid põhjendatuks, või isiklikult, nähes antud asjas nii-

¹ Marx ja Engels, Teosed, kd. II, lk. 385 (v. k.).

² Sealsamas, lk. 387.

või teissugust seaduserikkumist, on õigus anda kohtuliku järelevalve korras protest liiduvabariigi ülemkohtusse või NSV Liidu Ülemkohtusse ebaõige kohtuotsuse tühistamiseks. Selline kord, kus ainult ülalmainitud isikud võivad anda protesti rahvakohtu (nagu teistegi kohtute) seaduslikult jõustunud otsuste kohta, soodustab rahvakohtu otsuste kindlust ning annab võimaluse vältida venitamist.

NSV Liidu kohtusüsteem on ehitatud kahe kohtuastme põhimõttel. Esimese astme kohtud arutavad asja sisuliselt ja langetavad asja kohta otsuse. Selliste kohtute hulka kuuluvad eelkõige rahvakohtud. Teise astme kohtud on kõrgema astme kohtud. Nad arutavad asja süüdimõistetetu (hageja, kostja) kassatsioonikaebuse või prokuröri kassatsiooniprotesti järgi. Hoopis teisiti on kodanlikes riikides, kus on mitu kohtuastet (esimese astme kohtud, apellatsioonikohtud, kassatsioonikohtud), mis viib asjade arutamise venitamisele, teeb kohtuprotsessi kallimaks ning asetab töörahva raskesse seisukorda.

NSV Liidus on üleliidulised kohtud ja liiduvabariikide kohtud. Üleliidulised kohtud on sõjatribunalid, raudteede ja veeteede liinikohtud ja NSV Liidu Ülemkohus. Need kohtud tegutsevad kogu NSV Liidu territooriumil, sõltumata selle administratiivsest jaotusest.

Liiduvabariikide kohtud on rahvakohtud, oblasti- või krai-kohtud ja neile vastavad autonoomsete oblastite kohtud, ringkonnakohtud ning samuti liiduvabariikide ülemkohtud. Oblastijaotuseta liiduvabariikides koosneb kohtusüsteem rahvakohtutest ja liiduvabariikide ülemkohtutest.

Enamuse kriminaal- ja tsiviilasjadest arutab rahvakohus. Krai- ja oblastikohtud arutavad nende alluvusse kuuluvaid tähtsama kategooria kriminaal- ja tsiviilasju ning krai või oblasti rahvakohtute otsuste ja määruste kohta esitatud kassatsioonikaebusi ning proteste.

Tsiviilasjadest alluvad krai- ja oblastikohtutele ainult riiklike ja ühiskondlike asutuste, ettevõtete ja organisatsioonide vahelised vaidlused, kui need ei kuulu lahendamisele riiklikus arbitraažis.

Autonoomsetes vabariikides tegutseb autonoomse vabariigi ülemkohus. Autonoomse vabariigi ülemkohtule alluvad samad asjade kategooriad, mis kraikohtutele.

Igas liiduvabariigis on ülemkohus. Liiduvabariigi ülemkohus on liiduvabariigi kõrgeim kohtuorgan. Tema ülesandeks on jälgida liiduvabariigi kõigi kohtuorganite kohtutegevust.

NSV Liidu Ülemkohus on NSV Liidu kõrgeim kohtuorgan. NSV Liidu Ülemkohtu ülesandeks on jälgida NSV Liidu ja liiduvabariikide kõigi kohtuorganite kohtutegevust. Seda jälgimist teostab ta kõrgeima kohtuliku järelevalveinstantsina arutades NSV Liidu peaprokuröri ja NSV Liidu Ülemkohtu esimehe proteste kõigi kohtute seaduslikult jõustunud otsuste ja määruste kohta. Proteste liiduvabariikide kohtusüsteemi kuuluvate kohtute otsuste kohta ei aruta NSV Liidu Ülemkohus mitte enne nende arutamist liiduvabariigi ülemkohtu poolt.

Peale kõrgeima kohtuliku järelevalveorgani funktsiooni NSV Liidu ja liiduvabariikide kõikide kohtute üle arutab NSV Liidu Ülemkohus esimese astme kohtuna eriti tähtsaid kriminaal- ja tsiviilasju.

NSV Liidu Ülemkohtu esimehel on, nagu NSV Liidu peaprokurörilgi, õigus nõuda välja iga toimikut igast NSV Liidu või liiduvabariigi kohtust ja protestida see asi seadusega kehtestatud korras.

RAHVAKOHUS — NÕUKOGUDE KOHTUSUSTEEMI PÕHILULI

Rahvakohus on nõukogude kohtusüsteemi põhilüli; ta arutab tsiviil- ja kriminaal-asjade põhilist hulka.

Rahvakohtu ülesandeks on selliste tõsiste kuriteoasjade arutamine nagu sotsialistliku omandi riisumine, kodanike isikliku vara vargus, spekulatsioon, altkäemaksu võtmine, tapmine, kehaliste vigastuste tekitamine, ebaseadusliku abordi tegemine, vägistamine, alimentide kuritahtlik mittemaksmine, solvamine, huligaansus, laim jne. Rahvakohus arutab ametiisikute teenistuslike kuritegude asju — võimu kuritarvitamine, võimupiiride ületamine, võimu mittekasutamine, ebaseaduslikkus, võltsimine, kaalumise ja mõõtmisega petmine, hindade ebaseaduslik kõrgendamine.

Rahvakohus arutab ka valitsuskorra vastu sihitud kuriteoasju. Selliste asjade hulka kuuluvad: valimisõiguse rikkumine, seadusega kehtestatud maksude kuritahtlik mittemaksmine, keeldumine riiklike müüginormide ja kohustuste täitmisest, kõrvalehoidmine sõjaväeteenistusse kutsumisest ja sõjaväeteenistuse kohustustest, võimuorganite seaduslike korralduste rikkumine. Tähtsal kohal rahvakohtute töös on töödistsipliini rikkumise asjad.

Nagu näeme, arutavad rahvakohtud NSV Liidus kaunis tähtsate kuritegude asju, mille eest võib seaduse järgi määrata ka pikki karistusaegu.

Samuti arutab rahvakohus tsiviilasju varanduslikes hagi-des, tööseadustega seotud hagi-des, alimentide hagi-des, pärandushagi-des ning varandusliku ja teissuguse isikliku iseloomuga vaidlustes.

Rahvakohtule on antud vastutusrikas ülesanne — nõukogude perekonna kaitsmine. Abielulahutuse algatamisel ühe abikaasa poolt kutsub rahvakohus välja mõlemad pooled ja võtab tarvitusele abinõud abikaasade lepitamiseks. Ainult

kokkuleppe mittesaavutamisel abikaasade vahel rahvakoh-
tus võib lahutust sooviv abikaasa pöörduda hagiavaldusega
kõrgema astme kohtusse.

Rahvakohtu ülesandeks on kodanike valimisõiguste kaits-
mine. Tal on õigus karistada valimisseadust rikkunud isi-
kuid, ta arutab kodanike kaebusi rajooni ja linna tööraha
saadikute nõukogude otsuste kohta kodanike mittesisse-
kandmisest või valest sissekandmisest valijate nimekirja
tööraha saadikute nõukogude valimistel. Samuti on rahva-
kohtute ülesandeks nõudehagide arutamine riigimaksude
mittemaksjate vastu.

Seega arutab rahvakohus ka enamuse tsiviilasjadest.

Sellepärast ongi rahvakohus nõukogude kohtusüsteemi
põhilülks.

Rahvakohus tegutseb oma piirkonnas. Tavaliselt langevad
rahvakohtu piirid kokku administratiivrajooni piiridega.
Mõnedes rajoonides organiseeritakse kaks ja rohkem rahva-
kohut, olenevalt asjade saabumisest, territooriumist, elanik-
konna arvust jne. Rahvakohtute piirkondade võrk määra-
takse kindlaks, arvestades kohtu suurimat lähenemist ela-
nikkonnale, et igal töötajal oleks võimalus pöörduda oma
õiguste kaitseks küllaldaselt lähedal asuvasse rahvakoh-
tusse.

Asjaarutamine rahvakohtus toimub eesistujast-rahvakoh-
tunikust ja kahest rahvakaasistujast koosnevas koosseisus.

Võttes osa asjaarutamisest rahvakohtus aitavad rahva-
kaasistujad, kes on vahetult tulnud nõukogude vabrikuist
ja tehastest, riiklikest ja ühiskondlikest asutustest, kolhoosi-
põldudelt, teaduslikest uurimisasutustest, õppeasutustest
jne., rahvakohtunikul oma elu- ja ühiskondlike kogemuste
alusel õigesti orienteeruda iga arutatava asja keerulistes
asjaoludes. Võttes rahvakaasistujatena osa rahvakohtu
tööst, teevad tuhanded nõukogude inimesed läbi riigivalitse-
mise kooli.

Võttes osa kohtust, tõstavad rahvakaasistujad rahvakohtu
autoriteeti, kõvendavad tema sidet tööraha hulkadega ning
tagavad nõukogude õigusemõistmise tõelise sotsialistliku
demokraatia. Oma austavate ja vastutusrikaste kohustuste
täitmisel on rahvakaasistujatel NSV Liidu rahvakohtuni-
kuga ühetaolised õigused.

Rahvakohtu kohtuistungil on eesistujaks rahvakohtunik. Ent kõik küsimused — asja edasilükkamisest, tunnistajate väljakutsumisest, kohtualuse arreteerimisest või vahi alt vabastamisest jne. — otsustab kogu rahvakohtu koosseis, s. o. rahvakohtunik ja rahvakaasistujad ühiselt.

Rahvakaasistujail on, nagu rahvakohtunikelgi, õigus igal kohtuliku juurdluse momendil esitada küsimusi tunnistajatele, kohtualusele, hagejale või kostjale. Otsuse langetamisel kriminaalasjas või määruse andmisel tsiviilasjas võtavad rahvakaasistujad nõupidamistoas hääletamisest osa võrdsetel alustel rahvakohtunikega. Kapitalistlikes riikides otsustavad vannutatud mehed ainult kohtualuse süüdivuse või süütuse küsimusi, jättes karistuse määramise alatistele kohtunikele-ametnikele. Nõukogude rahva kaasistujad otsustavad koos rahvakohtunikuga kõik küsimused: kohtualuse süüdivusest või süütusest, temale mõistetavast karistusvahendist ja sellest vabastamisest.

Erinevalt kodanlikest riikidest, kus vannutatud mehed (välja arvatud Inglismaal ja sealgi ainult väikeses asjade kategoorias) tsiviilasjade arutamisest osa ei võta, arutavad rahvakaasistujad NSV Liidus nii kriminaal- kui ka tsiviilasju.

Rahvakaasistujad kutsutakse oma kohustuse täitmisele kohtus järjekorras, mitte rohkem kui 10 päevaks aastas. Rahvakaasistuja osavõtt kohtu tööst võib jätkuda üle selle tähtaja ainult sel juhul, kui tähtaja lõppemise momendiks ei ole lõppenud antud rahvakaasistuja osavõtul algatatud kohtuasja arutamine. Sel juhul jääb kaasistuja kohtu koosseisu kuni asjaarutamise lõpuni, ükskõik kui kaua see ka ei kehtaks.

NSV Liidu liiduvabariikide ja autonoomsete vabariikide kohtukorralduse seadus kindlustab kõik tingimused töörahva kaasatõmbamiseks kohtumõistmisele. Rahvakaasistujatele tööliste ja teenistujate hulgast säilitatakse töötasu nende ülesannete täitmise ajal kohtus. Liiduvabariikide seadusandlused näevad ette kohustuste täitmisega rahvakohtus seotud kulude tasumise rahvakaasistujale. Tööliste ja teenistujate hulka mittekuuluvaile rahvakaasistujatele tasumise korra määrab kindlaks liiduvabariikide seadlusandlus.

Rahvakaasistujaile võib teha ülesandeks rahvakohtunike kohustuste ajutise täitmise kohtuniku haiguse või puhkuse puhul. See rõhutab veel rohkem rahvakaasistuja kõrget seisundit rahvakohtus. Rahvakaasistujal on oma kohustuste täitmisel mitte ainult võrdsed õigused rahvakohtunikuga, vaid seadusega kindlaks määratud juhtudel on tal õigus viimast asendada.

Kõik need tingimused tagavad valijaile võimaluse väljendada rahvakohtute valimisel oma tahtet.

Meie maal austab rahvas rahvakohut.

Rahvakohtu sideelanikkonnaga, töörahva hulkadega väljendub ka selles, et rahvakohtunikud on kohustatud valijaile perioodiliselt aru andma oma ja rahvakohtu tööst. Rahvakohtunik on tõeline nõukogude kohtunik ainult sel juhul, kui ta on tihedalt seotud rahvahulkadega, kui tema töö toimub rahvahulkade alatise kontrolli all.

Seltsimees Stalin ütles: „Mõned seltsimehed arvavad, et inimesi saab kontrollida ainult ülaltpoolt, kui juhid kontrollivad juhitavaid nende töö tulemuste järgi. See on ekslik. Ülaltpoolt kontrollimine on muidugi tarvilik kui üks inimeste kontrollimise ja ülesannete kontrollimise mõjuvamaid abinõusid. Kuid kogu kontrollimise küsimus ei piirdu kaugeltki mitte ainult ülalt poolt kontrollimisega. On olemas veel teist liiki kontrollimine, kontrollimine alt poolt, kui massid, kui juhitavad kontrollivad juhte, konstateerivad nende vigu ja näitavad kätte teed nende vigade parandamiseks.“¹

Saadikute kontrollitavusest oma valijate poolt ning põhimõttelisest erinevusest valijate ja valitavate vahelistest vastastikustest suhetest kapitalistlikes maades ja Nõukogude Liidus kõneles seltsimees Stalin Moskva linna Stalini valimisringkonna valijate valimiseelisel koosolekul 11. detsembril 1937. a.: „Kui võtta kapitalistlikke maid, siis valitsevad seal saadikute ja valijate vahel mõnesugused omapärased, ütleksin, üsna võõrastavad vahekorrad. Kuni valimised on käimas, püüavad saadikud valijaile meeldida, libitsevad

¹ J. Stalin, Parteitöö puudustest ning abinõudest trotskistide ja teiste kahekeelsete likvideerimiseks. RK „Poliitiline Kirjandus“, Tallinn 1947, lk. 33.

nende ees, vannuvad ustavust, annavad kuhja igasuguseid lubadusi. Saadiku sõltuvus oma valijaist näib olevat täielik. Aga niipea kui valimised on möödas ja kandidaatidest on saanud saadikud, muutuvad vahekorrad põhjalikult. Saadikute sõltuvuse asemel valijaist ilmneb nüüd nende täielik sõltumatus.“¹

Seltsimees Stalin rõhutas, et meil kujunevad valijate ja valitavate vahel teissugused vahekorrad. Valijate kohustused ei piirdu ainult valimistega. Valijad hojavad kontrolli all neid isikuid, keda nad on valinud ja neil on õigus kutsuda ennetähtaegselt tagasi neid, kes oma ülesandega toime ei tule.

Rahvakohtunikud on rahva poolt valitavad. Sellepärast kohustab NSV Liidu, liiduvabariikide ja autonoomsete vabariikide kohtu korralduse seadus (§ 29) rahvakohtuniku oma valijaile süsteemiliselt aru andma.

Oma aruande-ettekannetes selgitab rahvakohtunik töörahvale nõukogude kohtu organiseerimise ja tegevuse demokraatlike põhimõtteid ning tema suurt kasvatuslikku tähtsust. Ühtlasi on ta kohustatud oma valijaile selgitama, et nõukogude kohus kindlustab seaduste rikkumistes süüdlasi karistades Nõukogude riiki ja tegutseb kogu töörahva huvides ning et kohus peab nõrgenematult võitlema kuritegevusega, eriti sotsialistliku omandi ja kodanike isikliku vara riisujatega.

Asetades rahva kontrolli alla kogu rahvakohtu töö ning luues lähema sideme valijatega, on rahvakohtuniku aruanded üheks nõukogude kodanike kommunistliku kasvatamise vahendiks, nende kasvatamise vahendiks kodumaale ja sotsialismi ideele ustavuse ning nõukogude seaduste austamise ja nendest range kinnipidamise vaimus.

*

Rahvakohtunik peab sügavalt tundma Marxi, Engelsi, Lenini, Stalini õpetust ja kasutama seda oma tegevuses ning tundma nõukogude seadlusandlust. Andmed rahvakohtunike

¹ J. Stalin, Moskva linna Stalini valimisringkonna valijate valimiselsetel koosolekutel peetud kõned, RK „Poliitiline Kirjandus“, Tallinn 1947, lk. 6.

ja rahvakaasistujate koosseisust tõendavad seda, kui laialdaselt on nõukogude kohtuaparaati värvatud rahvuslikku kaadrit ja naisi. VNFSV rahvakohtunike koosseisus on esindatud enam kui 50 rahvust. Autonoomsete vabariikide ja VNFSV oblastite kohtunike hulgas on 75 tatarlast, 44 tšuvaši, 36 jakuuti, 29 baškiiri, 29 udmurti, 24 osseeti, 24 komit, 22 mordvalast, 21 marilast, 21 burjaati, 14 avaari, 10 lesgiini jne. Enam kui 60% autonoomsete vabariikide ja VNFSV autonoomsete oblastite kohtunikest on nende vabariikide ja oblastite pärisrahvuste esindajaid. VNFSV rahvakohtunike hulgas oli 1941. a. palju naisi.

Tsaari-Venemaal ei võinud naised üldse olla kohtunikud. Naiskohtunikud kapitalistlikes maades on väga ja väga haruldased erandid.

Gruusia NSV-s on 88% kõigist rahvakohtunikest grusiinlased ning 12% kuulub teistesse kohalikesse rahvustesse. 50% rahvakohtunikest on kõrgema juriidilise haridusega, 6% lõpetamata kõrgema haridusega.

1947. a. oli Aserbaidžani NSV rahvakohtunike koosseisus aserbaidžanlasi 83,2%, teisi kohalikke rahvusi — 10,8%.

RAHVAKOHTUTE VALIMISED

NSV Liidu Konstitutsiooni 109. paragrahvi alusel valitakse rahvakohtunikud rajooni kodanike poolt üldise, otsese ja ühetaolise valimisõiguse alusel, salajasel hääletamisel kolmeks aastaks.

Kuni Stalinliku Konstitutsiooni vastuvõtmiseni teostasid rahvakohtute valimisi rajooni ja linna töörahva saadikute nõukogud.

Sotsialismi võit NSV Liidus ja ekspluataatorlike klasside jäänuste likvideerimine tegi võimalikuks nõukogude kohtu edasise demokratiseerimise ja rahvakohtute valitavuse vahetult rahva poolt. Rahvakohtunikud ja rahvakaasistujad valitakse rajooni kodanike poolt valimisringkondade järgi. Rahvakohtunike ja rahvakaasistujate valimisringkond hõlmab kogu antud rahvakohtu tegevusterritooriumil elutsevat elanikkonda.

Rahvakohtunikuks ja rahvakaasistujaks võidakse valida iga nõukogude kodanik, kellel on valimisõigus ja kes on saanud valimiste päevaks 23-aastaseks. Rahvakohtunikeks ja rahvakaasistujaiks ei saa valida isikuid, kes on kohtu poolt karistatud. Vähemalt 23-aastase vanusemäära kehtestamine rahvakohtunikele ja rahvakaasistujaile annab võimaluse tõmmata nii tähtsate kohustuste täitmisele kaasa isikuid, kellel on juba teatud elukogemused ning kes on ennast tootmistöös ja ühiskondlikus tegevuses positiivsest küljest näidanud. Ainult sellistele isikutele võib nõukogude rahvas usaldada kohtunike kõrgeid kohustusi.

Rahvakohtute valimiste teostamise kord määratletakse liiduvabariikide ülemnõukogude presiidiumide poolt kinnitatavate rahvakohtute valimiste määrustikuga.

25. septembril 1948. a. kinnitati VNFSV Ülemnõukogu presiidiumi seadlusega „VNFSV rahvakohtute valimiste

määrustik". Vastavalt sellele määrustikule koostavad valijate nimekirju rahvakohtute valimisteks linnades ja asulates linna või asula töörahva saadikute nõukogude täitevkomiteed (rajoonilise jaotusega linnades — rajooninõukogude täitevkomiteed) ning maal — küla töörahva saadikute nõukogude täitevkomiteed.

Valijate nimekirjadesse võetakse kõik kodanikud — mehed ja naised, kellel on valimisõigus ja kes elavad nimekirjade koostamise momendil antud nõukogu territooriumil, kui nad on saanud valimiste päeval 18-aastaseks.

Nõukogude Liidus ei ole rassilist sallimatust, paiksuse-tsensust ega teisi kitsendusi valijaile, mis kehtivad kodanlikes riikides, kus, näiteks USA-s, neegreid ja teistest rassidest isikuid faktiliselt valimistele ei lasta. Enamikus kodanlikes riikides esitatakse antud kohas teatud arvu aastate elamise nõue. See jätab valimistest osavõtu võimaluseta töörahva tohtu suure enamuse, kes on sunnitud teenistuse otsinguil sagedasti sõitma ühest kohast teise. Kodanlikes riikides kõrvaldatakse valimistest osavõtult ka isikud, kes ei oska kirjutada valitseva rahvuse keeles.

Valijate nimekirju rahvakohtute valimisteks koostab iga valimispunkti kohta töörahva saadikute nõukogu (külanõukogu, asulanõukogu, linnades — linna- või rajooninõukogu) täitevkomitee, sõjaväeosades olevate valijate — sõjaväelaste nimekirjad koostab väejuhatuse. Kõik teised sõjaväelased, näiteks väljaspool kasarmupiirkonda elavad ohvitserid, kantakse valijate nimekirjadesse elukoha järgi vastava töörahva saadikute nõukogu täitevkomitee poolt.

20 päeva enne valimisi on töörahva saadikute nõukogude täitevkomitee kohustatud panema välja valijate nimekirjad üldiseks tutvumiseks või kindlustama valijaile võimaluse tutvuda nende nimekirjadega nõukogu või valimispunkti ruumis.

Kõik isikud, kes märkavad valijate nimekirjas ebaõigsusi (nimekirjast väljajätmine, valimisõigusest ilmajäetud isikute võtmine nimekirja, perekonnanime moonutamine jms.) võivad esitada avalduse ebaõigsuste kohta valijate nimekirjas sellele töörahva saadikute nõukogu täitevkomiteele, kes nimekirja avaldas.

Töörahva saadikute nõukogu täitevkomitee on kohusta-

tud kolme päeva jooksul läbi vaatama iga avalduse ebaõigsuse kohta valijate nimekirjas ja tegema vajalikud parandused valijate nimekirja või andma avaldajale kirjaliku čienduse tema avalduse tagasilükkamise motiivide kohta. Kui avaldaja ei nõustu tööraha saadikute nõukogu täitevkomitee otsusega, võib ta esitada kaebuse kõrgemalseisva tööraha saadikute nõukogu täitevkomiteele, kelle otsus on lõplik. Nii on igal kodanikul võimalus kontrollida valijate nimekirja koostamise õigsust rahvakohtute valimisteks ja kaitsta oma valimisõigusi.

Rahvakohtute valimisteks moodustatakse valimisringkonnad. Igas valimisringkonnas valitakse 1 rahvakohtunik ja 50 kuni 75 rahvakaasistujat, olenevalt kohalikest tingimustest.

Valimisele kuuluvate rahvakaasistujate arvu igas valimisringkonnas määravad kindlaks oblastite ja kraide tööraha saadikute nõukogude täitevkomiteed kohtuministeeriumi esitusel.

Autonoomsetes vabariikides määrab valimisele kuuluvate rahvakaasistujate arvu kindlaks autonoomse vabariigi ülemnõukogu presiidium ANSV kohtuministeeriumi esitusel.

Rahvakohtute valimisringkondade nimekirjad ühes valimisele kuuluvate rahvakaasistujate arvu kindlaksmääramisega igas ringkonnas peavad olema avaldatud hiljemalt 45 päeva enne valimisi.

Samuti kehtestavad rahvakohtute valimiste määrustikud valimiste teostamise korra. Rahvakohtute valimisi organiseerivad kraide ja oblastite tööraha saadikute nõukogude täitevkomiteed (ANSV-des — ANSV-de ülemnõukogude presiidiumid) linna ja rajooni tööraha saadikute nõukogude täitevkomiteede kaudu.

ANSV-de ülemnõukogude presiidiumid ning kraide ja oblastite tööraha saadikute nõukogude täitevkomiteed valvavad selle järele, et valimised toimuksid vastavalt seadusele. Nad lahendavad kaebusi rajoonide ja linnade tööraha saadikute nõukogude ebaõige tegevuse kohta.

Valimiste vahetu teostamine on tehtud ülesandeks linnade ja rajoonide tööraha saadikute nõukogude täitevkomiteedele. Rajoonide ja linnade tööraha saadikute nõukogude täitevkomiteed registreerivad rahvakohtunike ja rah-

vakaasistujate kandidaate, määravad valimispunktidesse volinikud valimisedelite vastuvõtmiseks ja hääle kokkuvõtmiseks, teevad kindlaks rahvakohtuniku ja rahvakaasistujate valimiste tulemused igas valimisringkonnas ning annavad valituile välja valituks tunnistamise tõendid.

Samuti vaatavad rajooni- ja linnanõukogude täitevkomiteed läbi kaebused valimispunktide volinike ebaõige tegevuse kohta.

Kandidaatidele antud hääle kokkuvõtmiseks moodustavad rajooni- ja linnanõukogud igas valimisringkonnas häältelugemise komisjoni koosseisus 5—7 inimest. Samuti moodustatakse valimispunktide volinike juurde häältelugemise komisjonid koosseisus 5—11 inimest. Sellise häältelugemise komisjoni koosseisu kinnitab linna või rajooni töörahva saadikute nõukogu täitevkomitee.

Valimisedelite vastuvõtmiseks ja hääle kokkuvõtmiseks moodustatakse rahvakohtute valimisringkondade territooriumidel valimispunktid hiljemalt 35 päeva enne valimisi. Valimispunktid moodustatakse arvestusega üks valimispunkt 1500—3000 elaniku kohta, misjuures igas asutatud punktis, kus on 500 kuni 2000 elanikku, moodustatakse eraldi valimispunkt. Neil juhtudel, kui vahemaa sellistest asulatest kuni valimispunktini ületab 10 kilomeetrit, võib moodustada valimispunktid ka külas või asulate gruppis, kus elab kuni 500 elanikku, kuid mitte vähem kui 300. Ning ainult kauges põhja- ja idarajoonides, kus on peamiselt väikesed asulad, lubatakse moodustada valimispunkte vähemalt 100 valijaga.

Põhja rahvusringkondades ning samuti mägistes ja no-maadirajoonides võidakse moodustada valimispunkte, kus siiski on vähemalt 50 inimest elanikkonda. Sõjaväeosades moodustatakse eraldi valimispunktid vähemalt 50 ja mitte üle 3000 valijaga.

Organisatsioonilisest küljest on rahvakohtute valimistel oma iseärasused, võrreldes kohalike töörahva saadikute nõukogude valimistega. Rahvakohtute valimistel luuakse ringkonna ja jaoskonna valimiskomisjonide asemel häältelugemise komisjonid. Rahvakohtute valimised ei toimu kogu maal ühel ja samal päeval. Rahvakaasistujate valimiste valimisedelile kantakse 50—75 kandidaadi nime.

Rahvakohtu (rahvakohtuniku ja rahvakaasistujate) valimiste valimisringkond hõlmab kogu antud rahvakohtu tegevusterritooriumil elavat elanikkonda. Rajoones, kus on kaks ja rohkem rahvakohtu piirkonda, moodustatakse valimisringkonnad täpses vastavuses kohtupiirkondade arvuga. Kuna rahvakohtud valitakse antud rajooni kodanike poolt, siis hääletamisõiguse tõendeid välja ei anta. Rongides, haiglates ja sanatooriumides valimispunkti ei looda.

NSV Liidu, liiduvabariikide ja autonoomsete vabariikide kohtukorralduse seadus ning rahvakohtute valimiste määrustik kindlustab rahvakohtunike ja rahvakaasistujate kandidaatide ülesseadmise õiguse töörahva ühiskondlikele organisatsioonidele ja ühinguile: kommunistlikele organisatsioonidele, ametiühinguile, kooperatiivseile organisatsioonidele, noorsoo-organisatsioonidele ja kultuuriühinguile ning samuti tööliste ja teenistujate üldkoosolekuile ettevõtete ja asutuste järgi, sõjaväelaste üldkoosolekuile sõjaväeosade järgi, talupoegade üldkoosolekuile kolhooside ja külade järgi, sovhooside tööliste ja teenistujate üldkoosolekuile sovhooside järgi.

Töörahva ühiskondlikud organisatsioonid ja ühingud, kes on rahvakohtunike ja rahvakaasistujate kandidaadid üles seadnud, on kohustatud oma kandidaadid registreerima hiljemalt 25 päeva enne valimisi rajooni või linna töörahva saadikute nõukogu täitevkomitees. Oma kandidaadi registreerimiseks peavad need organisatsioonid esitama rahvakohtuniku või rahvakaasistuja kandidaadi ülesseadnud koosoleku või istungi protokoll, millele on alla kirjutanud selle koosoleku presiidiumi liikmed. Protokollis peab olema märgitud presiidiumi liikmete elukohad, kandidaadi ülesseadnud organisatsiooni nimetus, koosoleku või istungi koht, aeg ja osavõtjate arv, kandidaadi perekonna-, ees- ja isanimi, vanus, elukoht, parteilisus ja tegevusala. Samuti peab olema esitatud rahvakohtuniku või rahvakaasistuja kandidaadi nõusolekuavaldus kandideerimiseks antud valimisringkonnas teda ülesseadnud organisatsiooni kandidaadina. Iga rahvakohtuniku või rahvakaasistuja kandidaadi võib panna hääletamisele ainult ühes valimisringkonnas. Rajooni- või linnanõukogu registreerimisest keeldumise peale võib kaevata kahe päeva jooksul krai või oblasti töö-

rahva saadikute nõukogu täitevkomiteele, kelle otsus on lõplik.

Linna- või rajooninõukogu täitevkomiteed on kohustatud hiljemalt 20 päeva enne valimisi avaldama rahvakohtunike või rahvakaasistujate kandidaatide nimekirjad, kus on märgitud iga kandidaadi perekonna-, ees- ja isanimi, vanus, tegevusala ja parteilisus ning samuti kandidaadi ülesseadnud ühiskondliku organisatsiooni nimetus. Kõik registreeritud rahvakohtunike ja rahvakaasistujate kandidaadid kantakse kohustuslikult valimisedelitele. Valimisedelid trükitakse vastava valimisringkonna elanike keeltes, eraldi rahvakohtuniku ja eraldi rahvakaasistujate valimiseks iga valimisringkonna järgi.

Igale rajooni või linna töörahva saadikute nõukogu täitevkomitees registreeritud kandidaadi ülesseadnud organisatsioonile, samuti igale kodanikule kindlustatakse õigus teha takistamatult agitatsioonitööd selle kandidaadi poolt koosolekuil, ajakirjanduses ja teiste vahenditega.

Valimiste päeva igas valimisringkonnas määrab kindlaks krai või oblasti töörahva saadikute nõukogu täitevkomitee (ANSV-s — ANSV Ülemnõukogu presiidium). Valimised peavad toimuma puhkepäeval, misjuures häälte andmine toimub kella 6.00 hommikul kuni kella 12.00 öösel kohaliku aja järgi. Valimiste päev teatatakse hiljemalt 45 päeva enne nende algust. Iga valija hääletab isiklikult, ilmudes selleks hääletamisruumi.

Valimispunktide ruumid peavad olema kultuurselt sisustatud. Ruum, kus toimub valimisedelite täitmine, peab vastama rahvakohtute valimiste määruse nõudele hääletamise saladuse täielikust säilitamisest.

Igas valimispunktis toimub ühteaegu häälte andmine rahvakohtunike kandidaatidele ja rahvakaasistujate kandidaatidele. Iga valija saab kaks valimisedelit — üks rahvakohtuniku valimiseks ja teine rahvakaasistujate valimiseks. Rahvakohtunike ja rahvakaasistujate valimiste valimisedelid lastakse igas valimispunktis valimiskasti. Valija, kellel kirjaoskamatus või mõne füüsilise puuduse tõttu ei ole võimalik valimisedeleid iseseisvalt täita, on õigustatud selleks kutsuma ükskõik millise valija.

Valimisagitatsioon valimisruumis ei ole häälte andmise

ajal lubatud. Korra eest valimisruumis vastutab töörahva saadikute nõukogu täitevkomitee volinik.

Pärast häälte andmise lõppu avab häältelugemise komisjon valimiskastid ja teeb kindlaks valimiste tulemused.

Häälte kokkuvõtmist kõigi antud valimisringkonna valimispunktide järgi teostab ringkonna häältelugemise komisjon rajooni- või linnanõukogu täitevkomitee juures valimispunktide volinike poolt esitatavate protokollide järgi. Häälte kokkuvõtmise juures on õigus viibida ainult töörahva ühiskondlike organisatsioonide ja ühingute eriti selleks volitatud esindajail ning ajakirjanduse esindajail.

Valituiks loetakse kandidaadid, kes on saanud absoluutse häälteenamuse, s. o. üle poole kõigist selles valimisringkonnas antud häälest.

Pärast iga valimisringkonna hääletamisprotokollide allakirjutamist kuulutab rajooni või linna töörahva saadikute nõukogu täitevkomitee esimees välja valimiste tulemused ning annab rahvakohtunikeks ja rahvakaasistujaiks valituile välja valituks tunnistamise tõendid. Samuti annab ta ka rahvakohtunikeks valituile üle antud rahvakohtusse valitud rahvakaasistujate nimekirja.

Kui ükski rahvakohtuniku kandidaatidest ei saanud absoluutset häälteenamust, kuulutab rajooni või linna töörahva saadikute nõukogu täitevkomitee välja järelvalimised nende kahe kandidaadi suhtes, kes said kõige suurema arvu hääli. Järelvalimiste päev ei või olla hiljem kui kaks nädalat pärast esimesi valimisi.

Kui absoluutse häälteenamuse saanud rahvakaasistujate kandidaatide arv on väiksem valimisele kuuluvate rahvakaasistujate kindlaksmääratud arvust teeb kraj või oblasti töörahva saadikute nõukogu täitevkomitee korralduse kas järelvalimiste määramiseks või rahvakaasistujate arvu vastavaks vähendamiseks antud valimisringkonnas. Järelvalimistele pannakse vajalik arv rahvakaasistujate kandidaate, kes on saanud valimiste esimeses voorus kõige rohkem hääli. Kui valimisringkonnas antud häälte arv on vähem kui pool valijate arvust, kellel on õigus hääletada selles ringkonnas, siis määratakse uued valimised, mis peavad toimuma hiljemalt kaks nädalat pärast esimesi valimisi. Samasuguses korras organiseeritakse valimised rahvakohtuniku

ennetähtaegse väljalangemise puhul või rahvakaasistujate tunduva arvu väljalangemise tõttu.

Valimiste määrustik näeb ette kriminaalvastutuse isikuile, kes vägivalla, pettuse, ähvarduse või äraostmise teel takistavad kodanikku teostamast oma õigusi valida ja olla valitud rahvakohtunikuks ja rahvakaasistujaks. Karistus selliste tegude eest on vabadusekaotus kuni kahe aastani. Ametiisikuid, kes on pannud toime valimisdokumentide võltsimise või teadlikult häälte ebaõige kokkuvõtmise rahvakohtute valimistel, karistatakse vabaduse kaotusega kuni kolme aastani.

Nõukogude rahvas esitab rahvakohtunikule suuri nõudeid tema moraalse pale ja käitumise suhtes isiklikus elus.

Kohtu- ja prokuratuuritöötajate istungil NSV Liidu Ülemkohtu 10-ndal aastapäeval ütles seltsimees Kalinin, kõneldes kohtunikuametis vajalikest omadustest, järgmist: „Kui minult küsitaks, milline isik võib asuda kohtunikukohale, kes võib meie riigis praegu olla kohtunik, siis ma ütleksin, et kohtunikul peab olema teadmisi vähemalt kommunistliku ülikooli ulatuses, see peab olema inimene... kellel on suured ühiskondlik-poliitilised kogemused, kes oskab inimestest aru saada ja, ma pean sellele veel lisama — on kultuurne inimene.“¹

Käesoleval ajajärgul, järk-järgult sotsialismilt kommunistmõle ülemineku ajajärgul omandab nõukogude kohtu kasvata osa erilise tähtsuse. Karistades halastamatult rahva-vaenlasi, riikliku ja ühiskondliku vara riisujaid, karistades parasiite, mõrvareid, huligaane, spekulante ja teisi kurjategijaid, esitab nõukogude kohus endale vastutava ülesande — kommunistliku kasvatustöö.

Nõukogude kohtu tähtsaim ülesanne on aidata tõhusalt kaasa nõukogude demokraatia arendamisele ja kindlustamisele, kaitsta sotsialistlikku seaduslikkust, mitte lubada kodanikel NSV Liidu Konstitutsiooni ja liiduvabariikide konstitutsioonidega tagatud õiguste vähimatki rikkumist.

„Mul pole kahtlust,“ kõneles M. I. Kalinin, „et nii praegu kui ka lähemas tulevikus kohtu osa kasvab, kasvab agitatori-propagandistina ning partei ja valitsuse direktiivide

¹ „Sovetskaja justitsia“, 1934, nr. 13 (v. k.).

elluviijana, sotsialistliku seaduslikkuse ja riikliku distsipliini eest võitlejana.

Sellepärast tuleb meil praegu omistada väga palju tähelepanu kaadri valikule, justiitsorganite madalamate lülide abistamisele töös ja rahvakohtu abistamisele, meil on tarvis pida meeles rahvakohtu tohutu suurt kasvatuslikku tähtsust.¹

Kohtu kasvatav osa on eriti suur nüüd, kui kommunistlik partei ja nõukogude valitsus seavad oma põhiülesandeks Nõukogude riigi edasise kindlustamise, riigiaparaadi täiustamise ja selle töö parandamise.

Nagu märkis seltsimees Malenkov, tegi nõukogude riigiaparaat Suure Isamaasõja aastail tohutu suurt tööd partei ja valitsuse direktiivide täitmise organiseerimise alal. Ilmesid partei kestva töö tulemused painduva ja täpse riigiaparaadi loomisel, riiklike töötajate kaadri kasvatamisel, kes on ustavad partei ideele ning omavad vajalikke teadmisi ja organiseerimisvõimet. Uheks Nõukogude riigi veel suuremale õitsengule suunatud ürituseks on nõukogude kohtu — sotsialistliku õigusemõistmise organi edasine tugevdamine.

Eelseisvad rahvakohtunike ja rahvakaasistujate valimised Suure Stalinliku Konstitutsiooni alusel aitavad kaasa ühe nõukogude kohtusüsteemi tähtsaima lüli — rahvakohtu — veel suuremale tugevdamisele ja tõstavad veel enam tema autoriteeti.

Määratledes nõukogude rahva poolt töörahva saadikute nõukogudesse valitavate saadikute vajalikke omadusi, ütles meie suur juht ja õpetaja seltsimees Stalin: „Valijad, rahvas peab nõudma oma saadikuilt, et nad püsiksid oma ülesannete kõrgusel, et nad ei laskuks oma töös poliitiliste väikekodanlaste tasemele, et nad püsiksid leninlikku tüüpi poliitikategelaste vahipostidel, et nad oleksid niisama selged ja kindlad tegelased, nagu oli Lenin, et nad oleksid niisama julged lahingus ja halastamatud rahvavaenlastele, nagu oli Lenin, et nad oleksid vabad igasugusest paanikast, igast paanika varjustki, kui asi läheb keerukamaks ja silmapiirile kerkib mingi hädaoht... , nagu sellest oli vaba Lenin,

¹ „Sovetskaja justitsia“, 1934, nr. 13.

et nad oleksid niisama targad ja kaalujad keerukate küsimuste lahendamisel, kus on tarvis igakülgset orientatsiooni ja kõigi plusside ja miinuste igakülgset arvestamist, nagu seda oli Lenin, et nad oleksid niisama õiglased ja ausad, nagu seda oli Lenin, et nad samuti armastaksid oma rahvast, nagu teda armastas Lenin.“¹

Kahtlemata nõuab meie rahvas neid omadusi ka nõukogude rahvakohtusse valitavailt.

Nõukogude inimestel on saanud harjumuseks tähistada tähtsamaid sündmusi meie maa elus uute edusammudega majandusliku ja kultuurilise ülesehitustöö kõigil aladel.

Pole kahtlust, et rahvakohtute valimised kõige demokraatlikuma valimissüsteemi alusel kutsuvad esile uue töötõusu laine ning tõstavad veel rohkem rahvahulkade poliitilist aktiivsust.

Astudes Nõukogude riigi olemasolu kolmekümneteise aastasse, ei säästa nõukogude inimesed jõudu, et veel rohkem kindlustada Nõukogude riigi võimsust ja veel rohkem ülistada meie suurt kodumaad.

Rahvakohtute valimistel demonstreerib kommunistide ja parteitute blokk jälle oma võimsat jõudu, olles Lenini-Stalini parteiga ühteliidetud nõukogude rahva poliitilismoraalse ühtsuse eredaks väljenduseks.

Olles uhked sotsialistlikule demokraatialle, oma maale, armsale Nõukogude riigile, võtavad nõukogude inimesed osa tõelise rahvakohtu valimistest.

Nõukogude inimesed teavad, et rangeim seaduslikkus, kindel sotsialistlik õiguskord ja raudne distsipliin kõikjal tugvdab veel rohkem sotsialistliku ühiskonna jõudu ning loob tingimused meie maa edukamaks edasiliikumiseks suure Stalini geniaalsel juhtimisel kommunismi teel.

¹ J. Stalin, Moskva linna Stalini valimisringkonna valijate valimiseelsetel koosolekutel peetud kõned. RK „Poliitiline Kirjandus“, Tallinn 1947, lk. 7.

SISUKORD

	Lk.
Sissejuhatus	3
Kodanlik kohus töörahva rõhumise ja mahasurumise vahendina	6
Nõukogude kohus — tõeliselt demokraatlik kohus	17
Rahvakohus — nõukogude kohtusüsteemi põhilüli	36
Rahvakohtute valimised	42

Vastutav toimetaja A. Saks.

Tehniline toimetaja E. Ridala.

К. П. Горшенин, Советский народный суд.

На эстонском языке

Ladumisele antud 14. XII 1948. Trükkimisele antud 24. XII 1948. Paber 56×79 sm ^{1/16}. Trükiarv 10 000. Trükitähti trükipoognas 35 840. Trükipoognaid 3,25. Arvestuspognaid 2,68. MB-10191. Tellimise nr. 2631. Trükikoda „Ühiselu“. Tallinn, Pikk 40/42.

Rbl. 1.—

A

17420

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 01021588 9